

Χαιρώνεια

Χαιρώνεια αρχαίοι χρόνοι

A) περιγραφή περιοχής

41. **Παυσανίου, Βοιωτικά, Χαιρώνεια, ΙΧ, 40, 5-6** Λεβαδέων δὲ ἔχονται Χαιρωνεῖς. ἐκαλεῖτο δὲ ἡ πόλις καὶ τούτοις Ἄρνη τὸ ἀρχαῖον· θυγατέρα δὲ εἶναι λέγουσιν Αἰόλου τὴν Ἄρνην, ἀπὸ δὲ ταύτης κληθῆναι καὶ ἐτέραν ἐν Θεσσαλίᾳ πόλιν· τὸ δὲ νῦν τοῖς Χαιρωνεῦσιν ὄνομα γεγονέναι ἀπὸ Χαίρωνος, ὃν Ἀπόλλωνός φασιν εἶναι, μητέρα δὲ αὐτοῦ Θηρῶ τὴν Φύλαντος εἶναι. μαρτυρεῖ δὲ καὶ ὁ τὰ ἔπη τὰς μεγάλας Ἥοιās ποιήσας·
Φύλας δ' ὥπιεν κούρην κλειτοῦ Ἰόλαου
λειπεφιληνᾶ <ν> εἶδος Ὀλυμπιάδεσσιν <ὅμοιον>,
Ἰππότην δὲ οἱ υἱὸν ἐνὶ μεγάροισιν ἔτικτεν
Θηρῶ τ' εὐειδῆ, ἱκέλην φαέεσσι σελήνης.
Θηρῶ δ' Ἀπόλλωνος ἐς ἀγκοῖνησι πεσοῦσα
γείνατο Χαίρωνος κρατερὸν μένος ἵπποδάμοιο.

Ὅμηρος δὲ ἐπιστάμενος ἐμοὶ δοκεῖν Χαιρώνειάν τε ἤδη καὶ Λεβάδειαν καλουμένας, ὅμως τοῖς ἀρχαίοις ἐχρήσατο ὀνόμασιν ἐς αὐτάς, καθότι καὶ Αἴγυπτον τὸν ποταμὸν εἶπεν, οὐ Νεῖλον.

Μτφρ. : μετὰ τὴ Λιβαδεῖα ἀκολουθεῖ ἡ Χαιρώνεια, πόλη που τα αρχαία χρόνια ονομαζόταν ἀπὸ αὐτοὺς καὶ Ἄρνη. Λένε ὅτι ἡ Ἄρνη ἦταν κόρη τοῦ Αἰόλου καὶ ἀπὸ αὐτὴ ἔχει ονομαστεῖ καὶ ἄλλη πόλη στὴ Θεσσαλία. Τὸ τωρινὸ τοὺς ὄνομα οἱ Χαιρωνεῖς τὸ πήραν ἀπὸ τὸν Χαίρωνα, που ἱστοροῦν ὅτι ἦταν γιὸς τοῦ Αἰόλλωνα καὶ μητέρα τοῦ ἦταν ἡ Θηρῶ, ἡ κόρη τοῦ Φύλанта. Αὐτὸ τὸ μαρτυρεῖ αὐτὸς που ἔγραψε τὸ ἐπικὸ ποίημα «Μεγάλες Ἥοιες» :

- Ο Φύλας παντρεύτηκε τὴν κόρη τοῦ ξακουστοῦ Ἰόλαου τὴν Λειπεφιλήνη, ὅμοια στὴ μορφὴ με τὶς ολύμπιες θεές, καὶ αὐτὴ τοῦ γέννησε στα μέγαρά τοὺς ἓναν γιο, τὸν Ἰππότη, καὶ τὴν ὁμορφὴ Θηρῶ, ὅμοια με τὴ λάμψη τῆς Σελήνης.

Ἡ Θηρῶ ἔπεσε στὴν ἀγκαλιά τοῦ Αἰόλλωνα καὶ γεννήθηκε ὁ δυνατὸς Χαίρωνας, ὁ ἵπποδαμαστής.

Ὁ Ὅμηρος νομίζω ὅτι γνώριζε ἤδη πὼς οἱ πόλεις ονομάζονταν Χαιρώνεια καὶ Λιβαδεῖα ἀλλὰ χρησιμοποίησε τὰ αρχαία ὀνόματά τοὺς , ὅπως τὸν ποταμὸ τὸν ὀνόμαζε Αἴγυπτο καὶ ὄχι Νεῖλο.

B) καταγωγή

42. **Πλούταρχος, Κίμων 1- 2** Περιπόλτας ὁ μάντις ἐκ Θετταλίας εἰς Βοιωτίαν Ὀφέλταν τὸν βασιλέα καὶ τοὺς ὑπ' αὐτῷ λαοὺς καταγαγὼν γένος εὐδοκιμῆσαν ἐπὶ πολλοὺς χρόνους κατέλιπεν, οὗ τὸ πλεῖστον ἐν Χαιρωνείᾳ κατώκησεν, ἣν πρώτην πόλιν ἔσχον ἐξελάσαντες τοὺς βαρβάρους. οἱ μὲν οὖν πλεῖστοι τῶν ἀπὸ τοῦ γένους φύσει μάχιμοι καὶ ἀνδρώδεις γενόμενοι καταναλώθησαν ἐν ταῖς Μηδικαῖς ἐπιδρομαῖς καὶ τοῖς Γαλατικοῖς ἀγῶσιν ἀφειδήσαντες ἑαυτῶν·

Μτφρ.: Ο Περιπόλτας, ὁ μάντις ἀπὸ τῆ Θεσσαλίας, τὸν Οφέλτα τὸν βασιλιά καὶ τοὺς λαοὺς που ἐξουσίαζε αὐτός, ἀφοῦ ὁδήγησε στὴ Βοιωτία, ἀφήσε πίσω τοῦ ἑνα

γένος που ευδοκίμησε για πολλά χρόνια, το μεγαλύτερο μέρος του οποίου κατοίκησε στη Χαιρώνεια, την οποία είχαν ως πρωτεύουσα πόλη αφού έδιωξαν τους βαρβάρους. Οι περισσότεροι από το γένος αυτό, άνδρες από τη φύση τους φιλοπόλεμοι και ανδρείοι χάθηκαν στις Μηδικές επιδρομές και στους Γαλατικούς αγώνες χωρίς να λυπηθούν τους εαυτούς τους

43. **Θουκυδίδης 1, 12, 1-3** ἐπεὶ καὶ μετὰ τὰ Τρωικὰ ἡ Ἑλλὰς ἔτι μετανίστατό τε καὶ κατωκίετο, ὥστε μὴ ἡσυχάσασαν αὐξηθῆναι. ἢ τε γὰρ ἀναχώρησις τῶν Ἑλλήνων ἐξ Ἰλίου χρονία γενομένη πολλὰ ἐνεόχμωσε, καὶ στάσεις ἐν ταῖς πόλεσιν ὥς ἐπὶ πολὺ ἐγίνοντο, ἀφ' ὧν ἐκπίπτοντες τὰς πόλεις ἔκτιζον. Βοιωτοὶ τε γὰρ οἱ νῦν ἐξηκοστῷ ἔτει μετὰ Ἰλίου ἄλωσιν ἐξ Ἀρνης ἀναστάντες ὑπὸ Θεσσαλῶν τὴν νῦν μὲν Βοιωτίαν, πρότερον δὲ Καδμηίδα γῆν καλουμένην ὥκισαν (ἦν δὲ αὐτῶν καὶ ἀποδασμὸς πρότερον ἐν τῇ γῇ ταύτῃ, ἀφ' ὧν καὶ ἐς Ἴλιον ἐστράτευσαν)...

Μτφρ.: επειδή και μετά τα Τρωικά στην Ελλάδα γίνονταν μετακινήσεις πληθυσμών και εγκαταστάσεις σε άλλες περιοχές, δεν είχε την κατάλληλη ηρεμία για να αναπτυχθεί. Γιατί η αναχώρηση των Ελλήνων από το Ἴλιο έγινε χρόνια και εισήγαγε πολλές καινοτομίες, και γίνονται κυρίως αναταραχές στις πόλεις, από τις οποίες αυτοί που έχαναν την εξουσία έχτιζαν νέες πόλεις. Οι Βοιωτοί το εξηκοστό έτος μετά την άλωση του Ιλίου από την Αρνη εκδιώχθηκαν από τους Θεσσαλούς και την τωρινή Βοιωτία, αυτή που προηγουμένως ονομαζόταν Καδμεία γη, κατοίκησαν (είχαν και πρώτα ένα μέρος σε αυτή τη γη, από το οποίο εκστράτευσαν και στο Ἴλιο)...

Γ) Θρησκεία

44. **Ησύχιος, Γλῶσσαι Βαίτυλος**

οὕτως ἐκαλεῖτο ὁ δοθεὶς λίθος τῷ Κρόνῳ ἀντὶ Διός

Μτφρ.: Βαίτυλος: έτσι ονομαζόταν ο λίθος που δόθηκε στον Κρόνο αντί του Δία

45. **Όμηρος, Ιλιάδα, Β 101-108 (η ιστορία του δόρατος της Χαιρώνειας)** Τὸ μὲν

Ἦφαιστος κάμε τεύχων.

Ἦφαιστος μὲν δῶκε Διὶ Κρονίωνι ἄνακτι,

αὐτὰρ ἄρα Ζεὺς δῶκε διακτόρῳ Ἀργειφόντῃ·

Ἑρμείας δὲ ἄναξ δῶκεν Πέλοπι πληξίππῳ,

αὐτὰρ ὁ αὖτε Πέλοψ δῶκ' Ἀτρεὶ ποιμένι λαῶν·

Ἀτρεὺς δὲ θνήσκων ἔλιπεν πολύαρνι Θυέστῃ,

αὐτὰρ ὁ αὖτε Θυέστ' Ἀγαμέμνονι λείπε φορῆναι,

πολλῇσιν νήσοισι Ἀργεῖ παντὶ ἀνάσσειν.

Μτφρ.: Αυτό το κατασκεύασε με τέχνη ο Ἦφαιστος.

Ο Ἦφαιστος το έδωσε στον βασιλιά Δία, τον γιο του Κρόνου,

και αμέσως μετά ο Δίας το έδωσε στον αγγελιαφόρο του Αργοφονιά·

ο Ερμής το έδωσε στον βασιλιά Πέλοπα, τον ιπποδαμαστή,

και αμέσως μετά ο Πέλοπας το έδωσε στον Ατρέα, τον ποιμένα των λαών·

ο Ατρέας πεθαίνοντας το άφησε στον πλούσιο σε κοπάδια Θυέστη

και αμέσως μετά ο Θυέστης το άφησε στον Αγαμέμνονα να το κρατά

και να βασιλεύει σε πολλά νησιά και σε όλο το Άργος.

46. Παισανίας Βοιωτικά, ΙΧ, 29,8-9 Θηβαῖοι δὲ λέγουσι παρὰ σφίσι ταφῆναι τὸν Λίνον, καὶ ὥς μετὰ τὸ πταῖσμα τὸ ἐν Χαιρωνείᾳ τὸ Ἑλληνικὸν Φίλιππος ὁ Ἀμύντου κατὰ δὴ τινα ὄψιν ὀνείρατος τὰ ὅστ᾽ ἀνελόμενος τοῦ Λίνου κομίσειεν ἐς Μακεδονίαν· ἐκεῖνον μὲν δὴ αὖθις ἐξ ἐνυπνίων ἄλλων ὀπίσω τοῦ Λίνου τὰ ὅστ᾽ ἐς Θήβας ἀποστεῖλαι, τὰ δὲ ἐπιθήματα τοῦ τάφου, καὶ ὅσα σημεῖα ἄλλα ἦν, ἀνὰ χρόνον φασὶν ἀφανισθῆναι.

Μτφρ.: Οἱ Θηβαῖοι λένε ὅτι σε αὐτοὺς ἔχει ταφεί ὁ Λίνος καὶ ὅτι μετὰ τὴν ἀποτυχία στη Χαιρώνεια τῶν Ελλήνων ὁ Φίλιππος ὁ γιος τοῦ Ἀμύντα μετὰ ἀπὸ κάποιου ὄνειρο ποὺ εἶδε πήρε τὰ οστά τοῦ Λίνου καὶ τὰ μετέφερε στη Μακεδονία. Ὁ ἴδιος πάλι μετὰ ἀπὸ ἄλλα ὄνειρα ἐστεῖλε πίσω στη Θήβα τὰ οστά τοῦ Λίνου, ἀλλὰ ὅσα εἶχαν στηθεῖ πάνω στὸν τάφο καὶ τὰ ἄλλα σημάδια λένε ὅτι μετὰ τὰ χρόνια εξαφανίστηκαν.

47. Πλούταρχος, Περὶ τῶν ἐκλελοιπότην χρηστηρίων ἐν δὲ τῷ

Πελοποννησιακῷ πολέμῳ Δηλίοις ἐκπεσοῦσι τῆς νήσου φασὶ χρῆσμον ἐκ Δελφῶν κομισθῆναι προστάττοντα τὸν τόπον ἀνευρεῖν, ἐν ᾧ γέγονεν ὁ Ἀπόλλων, καὶ θυσίας τινὰς ἐκεῖ τελέσαι. θαυμάζοντων δὲ καὶ διαπορούντων, εἰ μὴ παρ' αὐτοῖς ὁ θεὸς ἀλλ' ἐτέρωθι γέγονοι, τὴν Πυθίαν προσανελεῖν, ὅτι κορώνη φράσει τὸ χωρίον αὐτοῖς. ἀπιόντας οὖν ἐν Χαιρωνείᾳ γενέσθαι καὶ τῆς πανδοκευτρίας ἀκοῦσαι πρὸς τινὰς ξένους βαδίζοντας εἰς Τεγύρας περὶ τοῦ χρηστηρίου διαλεγομένης· τῶν δὲ ξένων, ὥς ἀπήεσαν, ἀσπαζομένων καὶ προσαγορευόντων τὴν ἄνθρωπον, ὅπερ ὠνομάζετο, Κορώνην, συνεῖναι τὸ λόγιον καὶ θύσαντας ἐν ταῖς Τεγύραις τυχεῖν καθόδου μετ' ὀλίγον χρόνον.

Μτφρ.: Κατὰ τὸν πελοποννησιακὸ πόλεμο, ὅταν οἱ Δῆλιοι εἶχαν ἐκδιωχθεῖ ἀπὸ τοῦ νησιῦ, λένε ὅτι δόθηκε σε αὐτοὺς χρῆσμός ἀπὸ τοῦ Δελφοῦ ποὺ τοὺς διέταξε νὰ βροῦν τὸν τόπο, στὸν ὁποῖο εἶχε γεννηθεῖ ὁ Ἀπόλλων, καὶ νὰ τελέσουν ἐκεῖ θυσίες. Καθὼς ἐκεῖνοι ἐμείναν ἐκπληκτοὶ καὶ ἀναρωτιόνταν μήπως ὁ θεὸς δὲν εἶχε γεννηθεῖ στὸν τόπο τοῦ, ἀλλὰ κάπου αλλοῦ, ἡ Πυθία τοὺς προφήτευσε ἐπίσης ὅτι μία κορώνη (κουρούνα) θὰ τοὺς φανερώσει τὴν περιοχὴ. Φεύγοντας λοιπὸν ἐφτάσαν στη Χαιρώνεια καὶ ἀκούσαν τὴν ξενοδόχα νὰ συζητᾷ με κάποιους ξένους ποὺ κατευθύνονταν στις Τεγύρες γιὰ τὸ μαντεῖο ἐκεῖ. Οἱ ξένοι, καθὼς ἐφευγαν, ἀσπάστηκαν τὴν γυναῖκα καὶ τὴν χαίρετησαν με τὸ ὄνομά της, ποὺ ἦταν Κορώνη. Τότε κατάλαβαν τὸν χρῆσμό καὶ ἀφού θυσίασαν στις Τεγύρες, πέτυχαν τὴν ἐπάνοδό τοὺς λίγο καιρὸ μετὰ.

Δ) μάχες- πολιτικά γεγονότα

48. Διόδωρος Σικελιώτης, Ἱστορικὴ Βιβλιοθήκη, 16,33 ὁ δ' οὖν Ὀνόμαρχος στρατηγὸς αὐτοκράτωρ ἡρημένος ἐκ μὲν τοῦ χαλκοῦ καὶ σιδήρου κατεσκεύασεν ὅπλων πλῆθος, ἐκ δὲ τοῦ ἀργυρίου καὶ χρυσοῦ νόμισμα κόψας ταῖς τε συμμαχοῦσαι πόλεσι διεδίδου καὶ μάλιστα τοὺς προεστηκότας ἐδωροδόκει... εἰς δὲ τὴν Βοιωτίαν ἐμβαλὼν Ὀρχομενὸν μὲν εἶλεν, ἐπιχειρήσας δ' ἐκπολιορκεῖν Χαιρώνειαν καὶ ἡττηθεὶς ὑπὸ Θηβαίων ἐπανῆλθεν εἰς τὴν οἰκίαν.

Μτφρ.: Ο Ονόμαρχος, αφού εξελέγη στρατηγός (των Φωκέων) με απόλυτη εξουσία, από τον χαλκό και τον σίδηρο (του μαντείου των Δελφών) κατασκεύασε πλήθος όπλων και από τον άργυρο και τον χρυσό έκοψε νόμισμα και το μοίραζε στους συμμαχικές πόλεις και δωροδοκούσε τους άρχοντες ... αφού εισέβαλε στη Βοιωτία κατέλαβε τον Ορχομενό και επιχείρησε να πολιορκήσει και να καταλάβει τη Χαιρώνεια αλλά ηττήθηκε από τους Θηβαίους και επέστρεψε στην πατρίδα του

49. Διόδωρος Σικελιώτης, Ιστορική Βιβλιοθήκη, 16, 38 καταλιπὼν τῶν Φωκέων στρατηγὸν Φάλαικον τὸν Ὀνομάρχου υἱὸν τοῦ τὸν ἱερὸν πόλεμον ἐκκαύσαντος, ἀντίπαιδα τὴν ἡλικίαν ὄντα: παρακατέστησε δ' αὐτῷ ἐπίτροπον ἄμα καὶ στρατηγὸν Μνασέαν... [7] μετὰ δὲ ταῦτα οἱ Βοιωτοὶ νυκτὸς ἐπιθέμενοι τοῖς Φωκεῦσι τὸν τε στρατηγὸν αὐτῶν Μνασέαν ἀπέκτειναν καὶ τῶν στρατιωτῶν εἰς διακοσίους. μετ' ὀλίγον δ' ἵππομαχίας γενομένης περὶ Χαιρώνειαν ὁ Φάλαικος ἡττηθεὶς ἀπέβαλε τῶν ἱππέων οὐκ ὀλίγους.

Μτφρ.: έγινε στρατηγός των Φωκέων ο Φάλαικος, ο γιος του Ονομάρχου που πυροδότησε τον ιερό πόλεμο, που ήταν μικρός σε ηλικία. Μαζί με αυτόν εγκαταστάθηκε και ένας επίτροπος και στρατηγός, ο Μνασέας... μετά από αυτά οι Βοιωτοί επιτέθηκαν νύχτα στους Φωκείς και σκότωσαν τον Μνασέα τον στρατηγός τους και περίπου διακόσιους στρατιώτες. Μετά από λίγο έγινε ιππομαχία κοντά στη Χαιρώνεια όπου ο Φάλαικος ηττήθηκε και έχασε πολλούς ιππείς.

50. Διόδωρος Σικελιώτης, Ιστορική Βιβλιοθήκη, 16, 39 Φάλαικος δὲ περὶ τὴν Βοιωτίαν διατρίβων Χαιρώνειαν εἶλε καὶ τῶν Θηβαίων ἐπιβοηθησάντων ἐξέπεσεν ἐκ τῆς πόλεως. ἔπειθ' οἱ μὲν Βοιωτοὶ πολλῇ δυνάμει στρατεύσαντες εἰς τὴν Φωκίδα τὴν πλείστην αὐτῆς ἐπόρθησαν καὶ τὰς κατὰ τὴν χώραν κτήσεις ἐδήωσαν...

Μτφρ.: ο Φάλαικος συνεχίζοντας τις επιδρομές του στη Βοιωτία κυρίευσε τη Χαιρώνεια και τους Θηβαίους που έτρεξαν να βοηθήσουν έδιωξε από την πόλη. Έπειτα οι Βοιωτοί με μεγάλη δύναμη εκστράτευσαν στη Φωκίδα και το μεγαλύτερο μέρος της κυρίευσαν και τα κτήματα λεηλάτησαν...

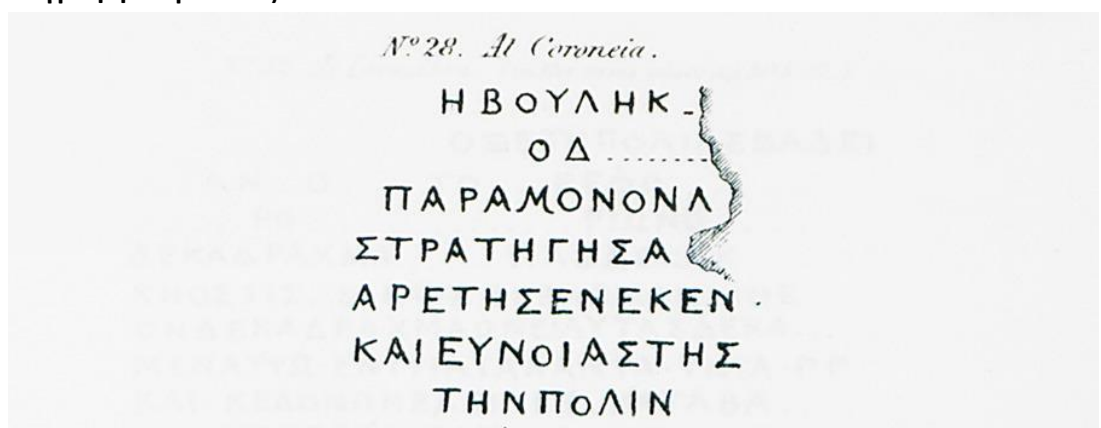
51. Διόδωρος Σικελιώτης, Ιστορική Βιβλιοθήκη, 16, 85,86 ὁ δὲ Δημοσθένης ... πρεσβεύσας καὶ πείσας ἐπανῆλθεν εἰς τὰς Ἀθήνας. ὁ δὲ δῆμος τῇ τῶν Βοιωτῶν συμμαχίᾳ διπλασάσας τὴν προϋπάρχουσαν δύναμιν ἀνεθάρρυνε ταῖς ἐλπίσιν. εὐθὺς δὲ καὶ στρατηγοὺς κατέστησε τοὺς περὶ Χάρητα καὶ Λυσικλέα καὶ πανδημεὶ μετὰ τῶν ὅπλων ἐξέπεμψε τοὺς στρατιώτας εἰς τὴν Βοιωτίαν. τῶν δὲ νέων ἀπάντων προθύμως εἰς τὸν ἀγῶνα καταντώντων οὗτοι μὲν κατὰ σπουδὴν ὁδοιπορήσαντες ἦκον εἰς Χαιρώνειαν τῆς Βοιωτίας· οἱ δὲ Βοιωτοὶ θαυμάσαντες τὴν ὀξύτητα τῆς τῶν Ἀθηναίων παρουσίας καὶ αὐτοὶ σπουδῆς οὐδὲν ἐλλείποντες ἀπήντησαν μετὰ τῶν ὅπλων καὶ κοινῇ στρατοπεδεύσαντες ὑπέμενον τὴν τῶν πολεμίων ἔφοδον. Φίλιππος δὲ τὸ μὲν πρῶτον ἐξέπεμψεν ἐπὶ τὸ κοινὸν τῶν Βοιωτῶν πρέσβεις, ὧν ἦν ἐπιφανέστατος Πύθων... μετὰ δὲ ταῦθ' ὁ Φίλιππος ἀποτυχὼν τῆς τῶν Βοιωτῶν συμμαχίας οὐδὲν ἤττον ἔκρινε πρὸς ἀμφοτέρους διαγωνίσασθαι· διὸ καὶ προσαναμείνας τοὺς ἀφυστεροῦντας τῶν συμμάχων ἦκον εἰς τὴν Βοιωτίαν, ἔχων πεζοὺς μὲν πλείους τῶν τρισμυρίων, ἱππεῖς δὲ οὐκ ἔλαττον τῶν δισχιλίων. ἀμφοτέρων δὲ πρὸς τὴν μάχην εὐτρεπῶν γενομένων τοῖς μὲν φρονήμασι καὶ ταῖς προθυμίαις, ἔτι δὲ ταῖς ἀνδραγαθίαις ἐφάμιλλοι καθειστήκεισαν, τῷ δὲ πλήθει καὶ τῇ κατὰ τὴν στρατηγίαν ἀρετῇ προεῖχεν ὁ βασιλεὺς. πολλὰς γὰρ καὶ ποικίλας παρατάξεις ἡγωνισμένος καὶ ἐν ταῖς πλείσταις

μάχαις νενικηκώς μεγάλην εἶχεν ἐμπειρίαν τῶν κατὰ πόλεμον ἔργων. παρὰ δὲ τοῖς Ἀθηναίοις οἱ μὲν ἀγαθώτατοι τῶν στρατηγῶν ἐτετελευτήκεισαν, Ἰφικράτης καὶ Χαβρίας, ἔτι δὲ Τιμόθεος, τῶν δ' ὑπολελειμμένων Χάρης πρωτεύων οὐδὲν διέφερε τῶν τυχόντων ἰδιωτῶν κατὰ τὴν ἐν τῷ στρατηγεῖν ἐνέργειαν καὶ βουλήν. μα δ' ἡμέρα τῶν δυνάμεων ἐκταπτομένων ὁ μὲν βασιλεὺς τὸν υἱὸν Ἀλέξανδρον, ἀντίπαιδα τὴν ἡλικίαν ὄντα, διάδηλον δὲ τὴν ἀνδρείαν καὶ τὴν ὀξύτητα τῆς ἐνεργείας ἔχοντα, κατέστησεν ἐπὶ θάτερον τῶν κεράτων, παρακαταστήσας αὐτῷ τῶν ἡγεμόνων τοὺς ἀξιολογωτάτους· αὐτὸς δὲ τοὺς ἐπιλέκτους ἔχων μεθ' ἑαυτοῦ τὴν ἡγεμονίαν εἶχε τοῦ ἐτέρου μέρους καὶ τὰς κατὰ μέρος τάξεις οἰκείως τοῖς παροῦσι καιροῖς διεκόσμησεν. οἱ δ' Ἀθηναῖοι κατ' ἔθνος τὴν διαίρεσιν τῆς τάξεως ποιησάμενοι τοῖς μὲν Βοιωτοῖς τὸ ἕτερον μέρος παρέδωκαν, αὐτοὶ δὲ τοῦ λοιποῦ τὴν ἡγεμονίαν εἶχον. γενομένης δὲ μάχης καρτερᾶς ἐπὶ πολὺν χρόνον καὶ πολλῶν πιπτόντων παρ' ἀμφοτέροις μέχρι μὲν τινος ὁ ἀγὼν ἀμφιδοξουμένας εἶχε τὰς ἐλπίδας τῆς νίκης. μετὰ δὲ ταῦτα τοῦ Ἀλεξάνδρου φιλοτιμουμένου τῷ πατρὶ τὴν ἰδίαν ἀνδραγαθίαν ἐνδείξασθαι καὶ φιλοτιμίας ὑπερβολὴν οὐκ ἀπολείποντος, ὁμοίως δὲ καὶ πολλῶν αὐτῷ συναγωνιζομένων ἀνδρῶν ἀγαθῶν πρῶτος τὸ συνεχὲς τῆς τῶν πολεμίων τάξεως ἔρρηξε καὶ πολλοὺς καταβαλὼν κατεπόνει τοὺς καθ' αὐτὸν τεταγμένους. τὸ δ' αὐτὸ καὶ τῶν παραστατῶν αὐτῷ ποιησάντων τὸ συνεχὲς αἰεὶ τῆς τάξεως παρερρήγνυτο. πολλῶν δὲ σωρευομένων νεκρῶν οἱ περὶ τὸν Ἀλέξανδρον πρῶτοι βιασάμενοι τοὺς καθ' αὐτοὺς ἐτρέψαντο. μετὰ δὲ ταῦτα καὶ ὁ βασιλεὺς αὐτὸς προκινδυνεύων καὶ τῆς νίκης τὴν ἐπιγραφὴν οὐδ' αὐτῷ παραχωρῶν Ἀλεξάνδρῳ τὸ μὲν πρῶτον ἐξέωσε τῇ βίᾳ τοὺς ἀντιτεταγμένους, ἔπειτα δὲ καὶ φεύγειν συναναγκάσας αἷτιος ἐγένετο τῆς νίκης. τῶν δ' Ἀθηναίων ἔπεσον μὲν ἐν τῇ μάχῃ πλείους τῶν χιλίων, ἤλωσαν δ' οὐκ ἐλάττους τῶν δισχιλίων. ὁμοίως δὲ καὶ τῶν Βοιωτῶν πολλοὶ μὲν ἀνηρέθησαν, οὐκ ὀλίγοι δ' ἐζωγρήθησαν. μετὰ δὲ τὴν μάχην ὁ Φίλιππος τρόπαιον στήσας καὶ τοὺς νεκροὺς εἰς ταφὴν συγχωρήσας ἐπινίκια τοῖς θεοῖς ἔθυσσε καὶ τοὺς ἀνδραγαθήσαντας κατὰ τὴν ἀξίαν ἐτίμησεν.

Μιφρ.: Ο Δημοσθένης... αφού στάλθηκε επικεφαλῆς πρεσβείας (στη Βοιωτία) και τους πήρε με το μέρος (της Αθήνας) επανήλθε στην Αθήνα. Με τη συμμαχία των Βοιωτῶν ο λαὸς διπλασίαζε την προϋπάρχουσα δύναμή του και αυτό αναζωπύρωσε τις ἐλπίδες του. ἀμέσως ὅρισε στρατηγοὺς τοὺς γύρω ἀπὸ τον Χάρητα και τον Λυσικλῆ και ὅλους μαζί τους στρατιῶτες τοὺς ἐστείλε ἐνοπλοὺς στη Βοιωτία. Και καθὼς ὅλοι οἱ νέοι ἀνεξαιρέτως ρίχτηκαν πρόθυμα στον ἀγῶνα, με βιασύνη οδοιπόρησαν και ἐφτάσαν στη Χαιρώνεια της Βοιωτίας · οἱ Βοιωτοὶ θαύμασαν την ταχύτητα της παρουσίας των Αθηναίων και οἱ ἴδιοι τοὺς συνάντησαν ἐνοπλοὶ, χωρὶς να υστεροῦν στην ταχύτητα, και ἀπὸ κοινού στρατοπέδευσαν και περίμεναν την ἐφοδο των ἐχθρῶν. Ο Φίλιππος πρῶτα ἐστείλε πρέσβεις στο Κοινὸ των Βοιωτῶν, ἀπὸ τοὺς οὗς οἱ πιο ἐπιφανῆς ἦταν ο Πύθων ... ὅταν μετὰ ἀπὸ αὐτὰ ἀπέτυχε να κερδίσει τη συμμαχία των Βοιωτῶν, ἀποφάσισε να πολεμήσει το ἴδιο και με τοὺς δύο· για αὐτὸ και αφού περίμενε ὅσους συμμαχοὺς του εἶχαν καθυστερήσει, ἐφτάσε στη Βοιωτία ἔχοντας περισσότερους ἀπὸ τριάντα χιλιάδες πεζοὺς και ὀχι λιγότερους ἀπὸ δύο χιλιάδες ἵππεις. Και οἱ δύο ἦταν προετοιμασμένοι για μάχη και στο φρόνημα και στην προθυμία και κατέστησαν ἐφάμιλλοι στα ἀνδραγαθήματα ἐνὼ στο πλῆθος και στη στρατηγική

ικανότητα ξεχώριζε ο βασιλιάς (ο Φίλιππος) , καθώς, έχοντας αγωνιστεί σε ποικίλες παρατάξεις και έχοντας κερδίσει πολλές νίκες, είχε εμπειρία των πολεμικών έργων. Από την άλλη, οι πιο γενναίοι από τους στρατηγούς των Αθηναίων είχαν πεθάνει, ο Ιφικράτης, ο Χαβρίας και ακόμη και ο Τιμόθεος, ενώ από αυτούς που είχαν απομείνει ο Χάρης είχε τα πρωτεία, ο οποίος δεν διέφερε καθόλου από έναν τυχαίο απλό πολίτη ως προς τη στρατηγική ενέργεια και σκέψη... όταν κατά τη διάρκεια της ημέρας οι δυνάμεις παρατάχθηκαν, ο βασιλιάς τον γιο του Αλέξανδρο, που ήταν μικρός στην ηλικία, αλλά είχε κάνει φανερή την ανδρεία του και την οξύτητα των ενεργειών του, τον έβαλε επικεφαλής σε μία από τις παρατάξεις, τοποθετώντας κοντά του αρχηγούς αξιολογότερους. Ο ίδιος έχοντας μαζί του τους επίλεκτους πήρε την ηγεμονία του άλλου μέρους και τις επιμέρους παρατάξεις τακτοποίησε κατάλληλα με την περίπτωση. Οι Αθηναίοι, αφού χώρισαν τις παρατάξεις ανάλογα με την καταγωγή του καθενός, έδωσαν στους Βοιωτούς την ηγεμονία του ενός μέρους και οι ίδιοι πήραν το υπόλοιπο. Έγινε μάχη δυνατή για πολύ χρόνο και πολλοί έπεφταν και από τις δύο παρατάξεις και μέχρι ενός σημείου οι ελπίδες της νίκης ήταν αμφίρροπες. Μετά από αυτά φάνηκε ότι ο Αλέξανδρος συναγωνιζόταν τον πατέρα του στη γενναιότητα και δεν έμενε πίσω από αυτών στην υπερβολική φιλοτιμία και όμοια και πολλοί από τους γενναίους άνδρες που αγωνίζονταν μαζί του και έτσι πρώτος έσπασε την ενότητα της παράταξης των εχθρών και ρίχνοντας κάτω πολλούς υπέτασσε όσους του εναντιώνονταν. Το ίδιο έκαναν και οι συμπολεμιστές του και διέλυσαν εντελώς την ενότητα της παράταξης. Και καθώς σωρεύονταν πολλοί νεκροί, οι γύρω από τον Αλέξανδρο πρώτοι απώθησαν με τη βία τους ενάντιους και τους έτρεψαν σε φυγή. Μετά από αυτά και ο ίδιος ο βασιλιάς ρίχτηκε στον κίνδυνο και μη θέλοντας να παραχωρήσει ούτε στον ίδιο τον Αλέξανδρο την τιμή της νίκης, πρώτα με τη βία απώθησε τους αντιπάλους και έπειτα αναγκάζοντάς τους σε φυγή έγινε αίτιος της νίκης. Από τους Αθηναίους έπεσαν στη μάχη περισσότεροι από χίλιοι και αιχμαλωτίστηκαν όχι λιγότεροι από δύο χιλιάδες. Όμοια και από τους Βοιωτούς πολλοί σκοτώθηκαν και πολλοί πιάστηκαν ζωντανοί. Μετά τη μάχη ο Φίλιππος έστησε τρόπαιο και αφού επέτρεψε την ταφή των νεκρών, πρόσφερε επινίκιες θυσίες στους θεούς και τίμησε αυτούς που έκαναν ανδραγαθίες ανάλογα με την αξία τους.

52. Επιγραφή Χαιρώνειας

53. **Θουκυδίδης, 4, 76** ἐν δὲ τῷ αὐτῷ θέρει καὶ Δημοσθένης Ἀθηναίων στρατηγὸς τεσσαράκοντα ναυσὶν ἀφικνεῖται ἐς Ναύπακτον, εὐθύς μετὰ τὴν ἐκ τῆς Μεγαρίδος ἀναχώρησιν. τῷ γὰρ Ἴπποκράτει καὶ ἐκείνῳ τὰ Βοιωτῖα πράγματα ἀπὸ τινων ἀνδρῶν ἐν ταῖς πόλεσιν ἐπράσσετο, βουλομένων μεταστῆσαι τὸν κόσμον καὶ ἐς δημοκρατίαν ὥσπερ οἱ Ἀθηναῖοι τρέψαι· καὶ Πτοιοδώρου μάλιστ' ἀνδρὸς φυγάδος ἐκ Θηβῶν ἐσηγουμένου τάδε αὐτοῖς παρεσκευάσθη. Σίφας μὲν ἔμελλοντι τινες προδώσειν (αἱ δὲ Σίφαι εἰσι τῆς Θεσπικῆς γῆς ἐν τῷ Κρισαίῳ κόλπῳ ἐπιθαλασσίδιοι)· Χαιρώνειαν δέ, ἥ ἐς Ὀρχομενὸν τὸν Μινύειον πρότερον καλούμενον, νῦν δὲ Βοιωτίον, ξυντελεῖ, ἄλλοι ἐξ Ὀρχομενοῦ ἐνεδίδουσιν, καὶ οἱ Ὀρχομενίων φυγάδες ξυνέπρασσον τὰ μάλιστα καὶ ἄνδρας ἐμισθοῦντο ἐκ Πελοποννήσου (ἔστι δὲ ἡ Χαιρώνεια ἔσχατον τῆς Βοιωτίας πρὸς τῇ Φανοτίδι τῆς Φωκίδος, καὶ Φωκῶν μετεῖχόν τινες).

Μτφρ.: στὴ διάρκεια αὐτοῦ τοῦ καλοκαιριοῦ καὶ ὁ Δημοσθένης, ὁ στρατηγὸς τῶν Ἀθηναίων, με σαράντα πλοῖα φτάνει στὴ Ναύπακτο, ἀμέσως μετὰ τὴν ἀναχώρησιν ἀπὸ τῆς Μεγαρίδας. Με τὸν Ἴπποκράτη καὶ ἐκεῖνον διαπραγματεύονταν διάφορα βοιωτικὰ ζητήματα κάποιοι ἄνδρες στὶς πόλεις, θέλοντας νὰ στασιάσουν καὶ νὰ τρέψουν τὴν πολιτικὴ παράταξη σὲ δημοκρατία, ὅπως ἔχουν οἱ Ἀθηναῖοι· καὶ αὐτὰ προετοιμάστηκαν ἀπὸ αὐτοὺς με πρόταση τοῦ Πτοιοδώρου, ἐνὸς ἐξόριστο ἀπὸ τὴ Θήβα. Σκόπευαν λοιπὸν κάποιοι νὰ προδώσουν τὶς Σίφες (οἱ Σίφες εἶναι παραθαλάσσια περιοχὴ τῆς Θεσπικῆς γῆς στὸν Κρισσαῖο κόλπο)· καὶ τὴν Χαιρώνεια, ἡ ὁποία πρῶτα ἦταν φόρου ὑποτελῆς στὸν ὀνομαζόμενον Μινύειο Ὀρχομενὸ καὶ τώρα Βοιωτίο, θὰ παρέδιδαν με προδοσίᾳ ἄλλοι ἀπὸ τὸν Ὀρχομενὸ καὶ οἱ Ὀρχομενῖοι ἐξόριστοι βοήθησαν πάρα πολὺ καὶ μίσθωναν ἄντρες ἀπὸ τὴν Πελοπόννησο (καὶ ἐπειδὴ ἡ Χαιρώνεια βρίσκεται στὸ ἄκρο τῆς Βοιωτίας πρὸς τὴ Φανοτίδα τῆς Φωκίδας, μετεῖχαν καὶ κάποιοι Φωκεῖς).

54. **Θουκυδίδης, 4, 89** τοῦ δ' ἐπιγιγνομένου χειμῶνος εὐθύς ἀρχομένου, ὡς τῷ Ἴπποκράτει καὶ Δημοσθένει στρατηγοῖς οὖσιν Ἀθηναίων τὰ ἐν τοῖς Βοιωτοῖς ἐνεδίδοτο καὶ ἔδει τὸν μὲν Δημοσθένη ταῖς ναυσὶν ἐς τὰς Σίφας ἀπαντῆσαι, τὸν δ' ἐπὶ τὸ Δῆλιον, γενομένης διαμαρτίας τῶν ἡμερῶν ἐς ἃς ἔδει ἀμφοτέρους στρατεύειν, ὁ μὲν Δημοσθένης πρότερον πλεύσας πρὸς τὰς Σίφας καὶ ἔχων ἐν ταῖς ναυσὶν Ἀκαρνᾶνας καὶ τῶν ἐκεῖ πολλοὺς συμμαχῶν, ἄπρακτος γίγνεται μηνυθέντος τοῦ ἐπιβουλεύματος ὑπὸ Νικομάχου ἀνδρὸς Φωκέως ἐκ Φανοτέως, ὃς Λακεδαιμονίοις εἶπεν, ἐκεῖνοι δὲ Βοιωτοῖς· καὶ βοηθείας γενομένης πάντων Βοιωτῶν (οὐ γὰρ πῶ Ἴπποκράτης παρελύπει ἐν τῇ γῇ ὧν) προκαταλαμβάνονται αἱ τε Σίφαι καὶ ἡ Χαιρώνεια. ὡς δὲ ἦσθοντο οἱ πράσσοντες τὸ ἀμάρτημα, οὐδὲν ἐκίνησαν τῶν ἐν ταῖς πόλεσιν.

Μτφρ.: μόλις ξεκίνησε ὁ ἐπόμενος χειμώνας, ἐπειδὴ στὸν Ἴπποκράτη καὶ στὸν Δημοσθένη, ποὺ ἦταν στρατηγοὶ τῶν Ἀθηναίων, εἶχαν συνωμοτήσει ὥστε νὰ παραδώσουν με προδοσίᾳ οἱ πόλεις στὴ Βοιωτία καὶ ἔπρεπε ὁ Δημοσθένης νὰ συναντήσει τὰ πλοῖα στὶς Σίφες καὶ ὁ ἄλλος στὸ Δῆλιο, κάνοντας λάθος στὸν υπολογισμὸ τῶν ἡμερῶν, κατὰ τὶς ὁποῖες ἔπρεπε νὰ ἐκστρατεύσουν, ὁ Δημοσθένης ἐπλευσε νωρίτερα πρὸς τὶς Σίφες καὶ ἔχοντας στὰ πλοῖα Ἀκαρνᾶνες καὶ πολλοὺς τῶν ἐκεῖ συμμαχῶν ἀπέτυχε καθὼς καταγγέλθηκε ἡ συνωμοσίᾳ ἀπὸ τὸν Νικόμαχο ἕναν ἄνδρα ἀπὸ τὸν Φανοτέα τῆς Φωκίδας ποὺ το εἶπε στους Λακεδαιμονίους καὶ ἐκεῖνοι στους Βοιωτοὺς. Καὶ ἐτρέξαν σὲ βοήθεια ὅλοι οἱ

Βοιωτοί (γιατί ο Ιπποκράτης δεν παρενοχλούσε τη γη τους) και κυριεύονται πριν φτάσουν αυτοί και οι Σίφες και η Χαιρώνεια. Όταν το πληροφορήθηκαν αυτοί που έκαναν το λάθος, δεν κατευθύνθηκαν εναντίον αυτών στις πόλεις.

55. Όμηρος, Ιλιάδα, Β 494- 510 Βοιωτῶν μὲν Πηνέλεως καὶ Λήϊτος ἦρχον

495 Ἀρκεσίλαός τε Προθόηνωρ τε Κλονίος τε,
οἳ θ' Ὑρίην ἐνέμοντο καὶ Αὐλίδα πετρήεσσαν
Σχοῖνόν τε Σκῶλόν τε πολύκνημόν τ' Ἐτεωνόν,
Θέσπειαν Γραῖαν τε καὶ εὐρύχορον Μυκαλησσόν,
οἳ τ' ἄμφ' Ἄρμ' ἐνέμοντο καὶ Εἰλέσιον καὶ Ἐρυθράς,
500 οἳ τ' Ἐλεῶν' εἶχον ἡδ' Ὑλῆν καὶ Πετεῶνα,
Ὡκαλέην Μεδεῶνά τ', ἐϋκτίμενον πτολίεθρον,
Κώπας Εὐτρησὶν τε πολυτρήρωνά τε Θίσβην,
οἳ τε Κορώνειαν καὶ ποιήενθ' Ἀλάρτον,
οἳ τε Πλάταιαν ἔχον ἡδ' οἳ Γλισᾶντ' ἐνέμοντο,
505 οἳ θ' Ὑποθήβας εἶχον, ἐϋκτίμενον πτολίεθρον,
Ὀγχηστόν θ' ἱερόν, Ποσιδῆϊον ἀγλαὸν ἄλσος,
οἳ τε πολυστάφυλον Ἄρνην ἔχον, οἳ τε Μίδειαν
Νῆσάν τε ζαθέην Ἀνθηδόνα τ' ἐσχατώσαν·
τῶν μὲν πεντήκοντα νέες κίον, ἐν δὲ ἐκάστη
510 κοῦροι Βοιωτῶν ἑκατὸν καὶ εἴκοσι βαῖνον.

Μτφρ.: Των Βοιωτῶν οἱ ἀρχηγοὶ Πηνέλαος, Κλονίος,
495 Προθῆνωρ, Ἀρκεσίλαος, καὶ Λήτος διοικούσαν
ὄσους ἀπόστειλ' ἡ Αὐλὶς πετρώδης, ἡ Ὑρία,
ἡ Σχοῖνος, ὁ Ἐτεωνός πολύλοφος, ἡ Σκῶλος,
ἡ εὐρύχωρη Μυκαλησσός, ἡ Θέσπεια καὶ ἡ Γραία,
ὄσους το Ἄρμ' ἀπόστειλε, το Εἰλέσιον, οἱ Ερύθρες,
500 ἀκόμη ὄσους ὁ Ἐλεῶν, ὁ Πετεῶν, ἡ Ὑλῆ,
ὁ Μεδεῶν πόλις καλὴ καὶ ὄσους ἡ Ὤκαλέη,
ἡ Θίσβ' ἡ πολυτρήγονη, ἡ Εὐτρησις, οἱ Κώπες,
καὶ ὁ χλοερός Ἀλάρτος, καὶ ὄσους ἀκόμη ἐστεῖλαν
ὁ Γλίσας, ἡ Κορώνεια, ἡ Πλάταια καὶ ἡ πόλις
505 ὠραία των Ὑποθηβῶν, καὶ ἡ πόλις ἡ ἀγία
ἡ Ὀγχηστος, πολύδενδρο τοῦ Ποσειδῶνος κτήμα,
ἡ θεία Νῆσα, ἡ Μίδεια, ἡ Ἄρνη ἀμπελοφόρα,
καὶ ὅσοι ἀπὸ τὴν ἐσχατὴν ἐφθασαν Ἀνθηδόνα.
Πενήντα σαν τὰ πλοῖα των καὶ ἐπάνω στο καθένα
510 ἦσαν ἑκατὸν εἴκοσι των Βοιωτῶν ἀγόρια.

56. Πλούταρχος, Βίοι Παράλληλοι, Αλέξανδρος 9 Ἐν δὲ Χαιρωνείᾳ τῆς πρὸς τοὺς
Ἑλλήνας μάχης παρῶν μετέσχε, καὶ λέγεται πρῶτος ἐνσεῖσαι τῷ ἱερῷ λόχῳ τῶν
Θηβαίων. ἔτι δὲ καὶ καθ' ἡμᾶς ἐδείκνυτο παλαιὰ παρὰ τὸν Κηφισὸν Ἀλεξάνδρου
καλουμένη δρυς, πρὸς ἣν τότε κατεσκήνωσε, καὶ τὸ πολυάνδριον οὐ πόρρω τῶν
Μακεδόνων ἐστίν.

Μτφρ.: Στὴ Χαιρώνεια ἦταν παρῶν (ὁ Αλέξανδρος) καὶ πήρε μέρος στὴ μάχη
ἐναντίον των Ἑλλήνων καὶ λέγεται ὅτι πρῶτος διείσδυσε στὸν ἱερό λόχο των
Θηβαίων. Ἀκόμη καὶ στα χρόνια μας (τοῦ Πλουτάρχου) ἐδειχναν μιὰ παλαιὰ δρυ

κοντά στον Κηφισό που ονομαζόταν η δρυς του Αλεξάνδρου, κοντά στην οποία τότε κατασκήνωσε, και το πολυάνδριο των Μακεδόνων δεν είναι μακριά από αυτή.

- 57. Παισανίας Βοιωτικά, ΙΧ, 6, 5 Ιστορία** τὸ ἐν Χαίρωνείᾳ σφάλμα συμφορὰν γενέσθαι τοῖς πᾶσιν Ἑλλήσι· Θηβαίους δὲ καὶ ἐς πλέον κατέλαβεν, οἷς γε καὶ ἐσῆχθη ἐς τὴν πόλιν φρουρά.

Μτφρ.: η ήττα στη Χαίρωνεια ήταν καταστροφική για όλους τους Έλληνες, αλλά περισσότερο έβλαψε τους Θηβαίους, στην πόλη των οποίων εγκαταστάθηκε φρουρά

- 58. Παισανίας, Φωκικά, Χ, 3,3** ἀφηρέθησαν δὲ οἱ Φωκεῖς καὶ μετεῖναι σφισιν ἱεροῦ τοῦ ἐν Δελφοῖς καὶ συνόδου τῆς ἐς τὸ Ἑλληνικόν, καὶ τὰς ψήφους αὐτῶν Μακεδόσιν ἔδωσαν οἱ Ἀμφικτύονες. ἀνὰ χρόνον μέντοι τοῖς Φωκεῦσιν αἱ πόλεις ἀνωκίσθησαν καὶ ἐς τὰς πατρίδας κατήχθησαν ἐκ τῶν κωμῶν, πλήν εἰ μὴ ἀνοικισθῆναι τινας ἐκώλυσεν ἀσθένειά τε ἡ ἐξ ἀρχῆς καὶ ἡ τῶν χρημάτων ἐν τῷ τότε ἔνδεια· Ἀθηναῖοι δὲ καὶ Θηβαῖοι σφᾶς ἦσαν οἱ κατάγοντες, πρὶν ἢ τὸ ἐν Χαίρωνείᾳ συμβῆναι πταῖσμα Ἑλλήσι. καὶ ἀγῶνος τοῦ ἐν Χαίρωνείᾳ μετέσχον οἱ Φωκεῖς...

Μτφρ.: έχασαν τη συμμετοχή τους οι Φωκείς και στο ιερό στους Δελφούς και στο ελληνικό συνέδριο και τις ψήφους τους έδωσαν στους Μακεδόνες οι Αμφικτύονες. Με τα χρόνια οι πόλεις των Φωκέων ξαναχτίστηκαν, εκτός από αυτές που εμπόδιζε να ξαναχτιστούν η αρχική αδυναμία και η τότε έλλειψη χρημάτων · οι Αθηναίοι και οι Θηβαίοι ήταν αυτοί που τους επανέφεραν πριν συμβεί το ατυχές για τους Έλληνες γεγονός στη Χαίρωνεια. Και στη μάχη στη Χαίρωνεια συμμετείχαν και οι Φωκείς....

- 59. Πολύβιος, Ιστορίαι, ε' Ἀντίγονος ...** οὐ μόνον ἐκρίθη παρ' αὐτὸν τὸν καιρὸν εὐεργέτης, ἀλλὰ καὶ μεταλλάξας σωτήρ, οὐδὲ παρὰ μόνοις Λακεδαιμονίοις, ἀλλὰ παρὰ πᾶσι τοῖς Ἑλλήσιν ἀθανάτου τέτευχε τιμῆς καὶ δόξης ἐπὶ τοῖς προειρημένοις. καὶ μὴν ὁ πρῶτος αὐτῶν αὐξήσας τὴν βασιλείαν καὶ γενόμενος ἀρχηγὸς τοῦ προσήματος τῆς οἰκίας, Φίλιππος νικήσας Ἀθηναίους τὴν ἐν Χαίρωνείᾳ μάχην, οὐ τοσοῦτον ἤνυσεν διὰ τῶν ὄπλων ὅσον διὰ τῆς ἐπιεικείας καὶ φιλανθρωπίας τῶν τρόπων.

Μτφρ.: Ο Αντίγονος όχι μόνο κρίθηκε αυτό τον καιρό ευεργέτης, αλλά άλλαξε και σε σωτήρα. Όχι μόνο από τους Λακεδαιμονίους αλλά και από όλους τους Έλληνες έτυχε αθάνατης τιμής και δόξας για τα προειρημένα. Και ήταν ο πρώτος που αύξησε τη βασιλεία τους και έγινε αρχηγός της προστασίας της δυναστείας, παρόλο που ο Φίλιππος νίκησε στη μάχη της Χαίρωνειας , δεν ωφέλησε τόσο με τα όπλα όσο με την επιείκεια και τη φιλανθρωπία των τρόπων του.

- 60. Σουΐδας Δημάδης :** ...Δημέου ναύτου, ναύτης καὶ αὐτός, ναυπηγὸς καὶ προθυμὸς, ἀποστάς δὲ τούτων ἐπολιτεύσατο καὶ ἦν προδότης καὶ ἐκ τούτου εὐπορὸς παντὸς καὶ κτήματα ἐν Βοιωτίᾳ παρὰ Φιλίππου δωρεὰν ἔλαβεν. ... ἐπέστελλε δὲ Φιλίππῳ καὶ τὸν υἱὸν ἔπεμπε πρὸς αὐτόν... ἔγραψε καὶ ψήφισμα τῷ Φιλίππῳ τοὺς Ἑλληνας ὑπακούειν. ἐν Χαίρωνείᾳ δὲ αἰχμάλωτος γενόμενος ἀφέθη καὶ πρεσβευτὴς ὑπὲρ τῶν αἰχμαλώτων ἀπεστάλη, οὗς ἀνῆκε Φίλιππος. ...

Μτφρ.: Δημάδης : ... (ο Δημάδης) γιος του Δημέου του ναυτικού, ναυτικός και ο ίδιος, ναυπηγός και πορθμέας, αφού άφησε αυτές τις ασχολίες, πολιτεύτηκε και έγινε προδότης και εξαιτίας αυτού πλούσιος σε όλα και πολλά κτήματα στη

Βοιωτία πήρε ως δώρο από τον Φίλιππο... βρισκόταν σε επικοινωνία με τον Φίλιππο και έστελνε τον γιο του σε αυτόν... έγραψε και ψήφισμα να υπακούουν οι Έλληνες στον Φίλιππο. Στη Χαιρώνεια πιάστηκε αιχμάλωτος και αφέθηκε ελεύθερος και στάλθηκε ως πρεσβευτής για τους αιχμαλώτους, τους οποίους κατείχε ο Φίλιππος...

- 61. Σουΐδας** Δημοσθένης ο ρήτωρ... έπολιτεύσατο δέ κατά Φίλιππον · οὐ Θηβαίοις επίοντος, πείθει συμμαχῆσαι · καὶ κατὰ Χαιρώνειαν ἡττώνται, χιλίων ἀποθανόντων καὶ δισχιλίων αἰχμαλώτων.

Μτφρ. : ο Δημοσθένης ο ρήτορας ... πολιτεύτηκε εναντίον του Φιλίππου · αυτός πήγε στους Θηβαίους και τους έπεισε να συμμαχήσουν (με τους Αθηναίους εναντίον του Φιλίππου) · το αποτέλεσμα ήταν να ηττηθούν στη μάχη στη Χαιρώνεια και χίλιοι να σκοτωθούν και δύο χιλιάδες να αιχμαλωτιστούν.

- 62. Σουΐδας** Φίλιππος ο βασιλεύς νικήσας Αθηναίους τὴν ἐν Χαιρωνείᾳ μάχην, οὐ τοσοῦτον ἤνυσε διὰ τῶν ὄπλων ὅσον διὰ τῆς ἐπιεικείας καὶ φιланθρωπίας τῶν τρόπων · τῷ μὲν γὰρ πολέμῳ καὶ τοῖς ὅπλοις αὐτῶν περιεγένετο καὶ κύριος κατέστη τῶν ἀντιταξαμένων, τῇ δ' εὐγνωμοσύνη καὶ μετριότητι πάντας Αθηναίους ἅμα καὶ τὴν πόλιν αὐτῶν ἔσχεν ὑποχείριον, οὐκ ἐπιμετρῶν τῷ θυμῷ τοῖς πραττομένοις, ἀλλὰ μέχρι τούτου πολεμῶν καὶ φιλονικῶν ἕως τοῦ λαβεῖν ἀφορμὰς πρὸς ἀπόδειξιν τῆς αὐτοῦ πραότητος καὶ καλοκαγαθίας, τοιγαροῦν χωρὶς λύτρων ἀποστείλας τοὺς αἰχμαλώτους καὶ κηδεύσας τῶν Αθηναίων τοὺς τετελευτηκότας, ἔτι δὲ καὶ συνθεῖς Ἀντιπάτρῳ τὰ τούτων ὅστ'α καὶ τῶν ἀπαλλαττομένων τοὺς πλείστους ἀμφιέσας, διὰ τὴν ἀγχίνοιαν μεγίστην πράξιν ἀπειργάσατο · τὸ γὰρ Αθηναίων φρόνημα καταπληξάμενος τῇ μεγαλοψυχίᾳ πρὸς πᾶν ἐτοιμοὺς αὐτοὺς ἔσχε συναγωνιστὰς ἀντὶ πολεμίων.

Μτφρ.: ο Φίλιππος ο βασιλιάς αφού νίκησε τους Αθηναίους στη μάχη της Χαιρώνειας, δεν πέτυχε τόσο με τα όπλα όσο με τη συμπεριφορά της επιείκειας και της φιλανθρωπίας. Γιατί με τη μάχη και τα όπλα επικράτησε αυτών και έγινε κύριος των αντιπάλων, αλλά με την ευγνωμοσύνη και τη μετριότητα όλους τους Αθηναίους και ταυτόχρονα και την πόλη τους οδήγησε υπό την εξουσία του, χωρίς θυμό για αυτά που έγιναν αλλά μέχρι αυτού του σημείου πολεμώντας και φιλονικώντας ώσπου να λάβει αφορμές για να αποδείξει την πραότητα και την καλοκαγαθία του, αφού χωρίς λύτρα έστειλε πίσω τους αιχμαλώτους και κήδευσε τους νεκρούς των Αθηναίων και ακόμη έκανε συμφωνία με τον Αντίπατρο για το οστά αυτών και τους περισσότερους απελευθερωμένους έντυσε, έτσι ώστε να κατορθώσει μια σπουδαία πράξη χάρη στην οξύνειά του. γιατί την υπερηφάνεια των Αθηναίων κατέρριψε με την μεγαλοψυχία του και σε όλα τους κατέστησε πρόθυμους συναγωνιστές αντί εχθρούς.

Ε) παροιμίες

- 63. Σουΐδας** ές Κόρακας · Βοιωτοῖς Ἄρνην ποτὲ οἰκοῦσιν ἐρρήθη ὑπὸ τοῦ θεοῦ ἐκπεσεῖσθαι τῆς χώρας λευκῶν κοράκων φανέντων. Νέοι δὲ μεθυσθέντες ποτέ, συλλαβόμενοι κόρακας ἐγύψωσαν κατὰ παίγνιον καὶ ἀπέστειλαν πωτᾶσθαι. ἰδόντες δὲ οἱ Βοιωτοὶ ἐταράχθησαν, ὥς τῆς μαντείας λαβούσης τέλος. Καὶ

φοβηθέντες οἱ νεανίσκοι τὸν θόρυβον ἔφυγον καὶ ᾤκησάν τινα τόπον, ὃν ἐκάλεσαν Κόρακας · εἰς ὃν μετὰ ταῦτα οἱ τὴν Βοιωτίαν οἰκοῦντες τοὺς ἀμαρτάνοντας ἔπεμπον. Οἱ δὲ ὡς τοῦ ζώου ἀναιδοῦς καὶ δυσσοιωνιστικοῦ τῶν ἀνθρώπων ὄντος....

Μτφρ.: στους κόρακες: στους Βοιωτούς που κατοικοῦσαν την Ἄρνη κάποτε δόθηκε χρησμός ἀπὸ τον θεό ὅτι θα χάσουν τη χώρα ἀν παρουσιαστούν λευκά κοράκια. Κάποιοι νέοι μεθυσμένοι κάποτε, ἐπίασαν κοράκια, τα ἔβαψαν με γύψο καὶ τα ἔστειλαν νὰ πετάξουν γιὰ νὰ γελάσουν. Ὅταν τα εἶδαν οἱ Βοιωτοὶ ταραχθήκαν, καθὼς ἡ μαντεία εκπληρωνόταν. Επειδὴ φοβήθηκαν οἱ νεαροὶ τὴν ἀναστάτωση που προκλήθηκε, ἔφυγαν καὶ κατοίκησαν δε κάποιον τόπο που ονόμασαν Κόρακας · σὲ αὐτὸν μετὰ ἀπὸ αὐτὰ οἱ κάτοικοι τῆς Βοιωτίας ἔστελναν τοὺς παραβάτες. Ἄλλοι λένε ὅτι ἡ παροιμία βγήκε γιὰτὶ το ζῶο εἶναι ἀναιδὲς καὶ κακὸς οἰωνὸς γιὰ τοὺς ἀνθρώπους...

Ρωμαϊκοὶ χρόνοι

Α) περιγραφή περιοχῆς

64. **Παυσανίας, Φωκικά, Χ, 35, 8** ἐσβολὴ δὲ ἐκ Χαιρωνείας ἐς γῆν τὴν Φωκίδα οὐ μόνον ἢ εὐθεῖα ἐστὶν ἐς Δελφοὺς ἢ διὰ τε Πανοπέως καὶ παρὰ τὴν Δαυλίδα καὶ ὁδὸν τὴν Σχιστὴν· φέρει δὲ ἐκ Χαιρωνείας καὶ ἑτέρα τραχεῖα τε ὁδὸς καὶ ὀρεινὴ τὰ πλεονα ἐς πόλιν Φωκέων Στεῖριν· μήκος δὲ εἴκοσι στάδιοι τῆς ὁδοῦ καὶ ἑκατόν.

Μτφρ.: ἡ πρόσβαση ἀπὸ τὴ Χαιρώνεια στὴ φωκικὴ γῆ δὲν εἶναι μόνο αὐτὴ που οδηγεῖ στοὺς Δελφοὺς διὰ μέσω του Πανοπέως καὶ παραπλεύρως τῆς Δαυλίδας καὶ τῆς Σχιστῆς οδοῦ. Υπάρχει καὶ ἄλλος δρόμος ἀπὸ τὴ Χαιρώνεια, δύσκολος καὶ ὀρεινὸς στο μεγαλύτερο μέρος του πρὸς τὴν πόλιν των Φωκέων Στεῖρι. Το μήκος αὐτοῦ του δρόμου εἶναι ἑκατόν εἴκοσι στάδια.

65. **Στράβων, Γεωγραφικῶν Θ', 37** Χαιρωνεῖα δ' ἐστὶν Ὀρχομενοῦ πλησίον, ὅπου Φίλιππος ὁ Ἀμύντου μάχη μεγάλῃ νικήσας Ἀθηναίους τε καὶ Βοιωτοὺς καὶ Κορινθίους κατέστη τῆς Ἑλλάδος κύριος · δείκνυται δὲ κἀνταῦθα ταφὴ τῶν πεσόντων ἐν τῇ μάχῃ δημοσίᾳ · περὶ δὲ τοὺς τόπους αὐτοὺς καὶ Ῥωμαῖοι τὰς Μιθριδάτου δυνάμεις πολλῶν μυριάδων κατηγωνίσαντο, ὥστ' ὀλίγους ἐπὶ θάλατταν σωθέντες φυγεῖν ἐν ταῖς ναυσί, τοὺς δ' ἄλλους τοὺς μὲν ἀπολέσθαι τοὺς δὲ καὶ ἀλῶναι.

Μτφρ.: Ἡ Χαιρώνεια βρίσκεται κοντὰ στὸν Ὀρχομενό. Εκεί ο Φίλιππος, ο γιὸς του Ἀμύντα, ἀφού νίκησε σὲ μεγάλη μάχη καὶ τοὺς Ἀθηναίους καὶ τοὺς Βοιωτοὺς καὶ τοὺς Κορινθίους, ἐγίνε κυρίαρχος τῆς Ἑλλάδας. Δείχνουν καὶ ἐδὼ δημόσιο τάφο των πεσόντων στὴ μάχη. Στους τόπους αὐτοὺς καὶ οἱ Ῥωμαῖοι τὶς δυνάμεις του Μιθριδάτη με πολλές δεκάδες χιλιάδες στρατιωτῶν πολέμησαν, με ἀποτέλεσμα λίγοι νὰ σωθοῦν καὶ νὰ καταφύγουν στὰ πλοῖα στὴ θάλασσα, ἐνὼ οἱ υπόλοιποι χάθηκαν καὶ ἄλλοι αἰχμαλωτίστηκαν.

Β) θρησκεία

66. **Επιγραφή αἰγυπτιακῶν θεοτήτων (IG VII 3414)** Φῦρος Σωτέου ἐπιταγῇ Εἵσιδος

Μτφρ.: Ὁ Φύρος κατ' ἀπαίτηση τῆς Σωτηρίου Ἰσίδος

67. **Επιγραφὴς γιὰ ἐλληνικὲς θεότητες IG VII 3407:** Ἀπόλλωνος δαφνηφορίῳ,

Ἀρτάμιδος σοωδίνας **Μτφρ.:** Στὸν δαφνηφόρο Ἀπόλλωνα, στὴ Σωτήρια Ἄρτεμι

3410 – 3411: Καλλινίκη, Κριτόλαος, Ἀριστίων, Καλλίς, Καλλιπίδας Ἀρτάμιδι εἰλειθίη **Μτφρ.:** η Καλλινίκη, ο Κριτόλαος, ο Αριστίων, η Καλλίς, ο Καλλιπίδας στην Αρτέμιδα τη θεά που βοηθά στον τοκετό
Εὐνόμα, Ἀμφίλυτος, Κριτολάα, Πουθιάς Ἀρτάμιδι εἰλειθίη **Μτφρ.:** η Ευνόμη, ο Αμφίλυτος, η Κριτολάη, ο Πουθιάς στην Αρτέμιδα τη θεά που βοηθά στον τοκετό
3416: Ἡρακλεῖ ἀπαλεξικάκῳ Ἴππαρχος χαριστήριον **Μτφρ.:** Χάρισμα από τον Ἴππαρχο στον Ηρακλή που αποκρούει το κακό

68. Πausανίου, Ελλάδος Περιήγησις, Χαιρώνεια, IX, 40, 7/ 10-12 / 41 6-7

Χαιρωνεῦσι δὲ δύο ἐστὶν ἐν τῇ χώρᾳ τρόπαια, ἃ Ῥωμαῖοι καὶ Σύλλας ἔστησαν Ταξιλον καὶ στρατιὰν τὴν Μιθριδάτου κρατήσαντες. Φίλιππος δὲ οὐκ ἀνέθηκεν ὁ Ἀμύντου τρόπαιον οὔτε ἐνταῦθα οὔτε ὀπόσας μάχας ἄλλας βαρβάρους ἢ καὶ Ἑλλήνας ἐνίκησεν: οὐ γάρ τι Μακεδόσιν ἰστάναι τρόπαια ἦν νενομισμένον.... προσιόντων δὲ τῇ πόλει πολυάνδριον Θηβαίων ἐστὶν ἐν τῷ πρὸς Φίλιππον ἀγῶνι ἀποθανόντων. ἐπιγέγραπται μὲν δὴ ἐπίγραμμα οὐδέν, ἐπίθημα δ' ἔπεστιν αὐτῷ λέων: φέροι δ' ἂν ἐς τῶν ἀνδρῶν μάλιστα τὸν θυμόν: ἐπίγραμμα δὲ ἄπεστιν ἐμοὶ δοκεῖν ὅτι οὐδὲ ἐοικότα τῇ τόλμῃ σφίσι τὰ ἐκ τοῦ δαίμονος ἠκολούθησε. θεῶν δὲ μάλιστα Χαιρωνεῖς τιμῶσι τὸ σκῆπτρον ὃ ποιῆσαι Δίί φησιν Ὅμηρος Ἥφαιστον, παρὰ δὲ Διὸς λαβόντα Ἑρμῆν δοῦναι Πέλοπι, Πέλοπα δὲ Ἀτρεΐ καταλιπεῖν, τὸν δὲ Ἀτρέα Θυέστη, παρὰ Θυέστου δὲ ἔχειν Ἀγαμέμνονα: τοῦτο οὖν τὸ σκῆπτρον σέβουσι, Δόρυ ὀνομάζοντες. καὶ εἶναι μὲν τι θειότερον οὐχ ἥκιστα δηλοῖ τὸ ἐς τοὺς ἀνθρώπους ἐπιφανὲς ἐξ αὐτοῦ φασὶ δ' ἐπὶ τοῖς ὄροις αὐτῶν καὶ Πανοπέων τῶν ἐν τῇ Φωκίδι εὑρεθῆναι, σὺν δὲ αὐτῷ καὶ χρυσὸν εὔρασθαι τοὺς Φωκεῖς, σφίσι δὲ ἀσμένους ἀντὶ χρυσοῦ γενέσθαι τὸ σκῆπτρον. κομισθῆναι δὲ αὐτὸ ἐς τὴν Φωκίδα ὑπὸ Ἠλέκτρας τῆς Ἀγαμέμνονος πειθομαι. ναὸς δὲ οὐκ ἔστιν αὐτῷ δημοσίᾳ πεποιημένος, ἀλλὰ κατὰ ἔτος ἕκαστον ὁ ἱερώμενος ἐν οἰκίματι ἔχει τὸ σκῆπτρον: καὶ οἱ θυσίαι ἀνὰ πᾶσαν ἡμέραν θύονται, καὶ τράπεζα παράκειται παντοδαπῶν κρεῶν καὶ πεμμάτων πλήρης. ἔστι δὲ ὑπὲρ τὴν πόλιν κρημνὸς Πετραχὸς καλούμενος: Κρόνον δὲ ἐθέλουσιν ἐνταῦθα ἀπατηθῆναι δεξάμενον ἀντὶ Διὸς πέτρον παρὰ τῆς Ῥέας, καὶ ἄγαλμα Διὸς οὐ μέγα ἐστὶν ἐπὶ κορυφῇ τοῦ ὄρους. ἐνταῦθα ἐν τῇ Χαιρωνείᾳ μύρα ἀπὸ ἀνθῶν ἔψουσι κρίνου καὶ ρόδου καὶ ναρκίσσου καὶ ἵρεως: ταῦτα ἀλγηδόνων ἰάματα ἀνθρώποις γίνεται. τὸ δὲ ἐκ τῶν ρόδων ποιούμενον, εἰ καὶ ἀγάλματα εἰργασμένα ξύλου χρίοις, ρύεται καὶ ταῦτα σηπεδόνοιο. ἡ δὲ ἴρις φύεται μὲν ἐν ἔλεσι, μέγεθος δ' ἐστὶν ἴση κρίνω, χροῖαν δὲ οὐ λευκή, καὶ ὁσμὴν ἀποδεῖ κρίνου.

Μτφρ. : Στη χώρα των Χαιρωνέων υπάρχουν δύο τρόπαια, αυτά που ἔστησαν ο Σύλλας και οι Ρωμαῖοι ὅταν νίκησαν τον Τάξιλο και τον στρατό του Μιθριδάτη. Ο Φίλιππος, ο γιος του Αμύντα, δεν ἔστησε τρόπαιο οὔτε ἐδῶ οὔτε για ὅλες τις ἄλλες νίκες που πέτυχε κατὰ των Ελλήνων ἢ των βαρβάρων, γιατί δεν ἦταν συνήθεια των Μακεδόνων να στήνουν τρόπαια... καθὼς πλησιάζουμε στην πόλη συναντάμε το πολυάνδριο των Θηβαίων για αὐτοὺς που πέθαναν στη μάχη ἐναντίον του Φιλίππου. Δεν ἔχει καμία ἐπιγραφή ἀλλὰ πάνω του ἔχει στηθεῖ ἓνα λιοντάρι, που δηλώνει ἰσὼς το φρόνημα των

ανδρών. Νομίζω ότι δεν υπάρχει επίγραμμα γιατί δεν ταίριαζαν με την τόλμη τους τα όσα ακολούθησαν από την τύχη. Από τους θεούς οι Χαιρωνείς τιμούν ιδιαίτερα το σκήπτρο, για το οποίο ο Όμηρος λέει ότι το κατασκεύασε για τον Δία ο Ήφαιστος. Από τον Δία το παρέλαβε ο Ερμής και το έδωσε στον Πέλοπα, ο Πέλοπας το άφησε στον Ατρέα, ο Ατρέας στον Θυέστη και από τον Θυέστη το πήρε ο Αγαμέμνωνας. Αυτό λοιπόν το σκήπτρο προσκυνούν, που το ονομάζουν Δόρυ. Και ότι είναι ιερότατο το φανερώνει κυρίως η φήμη που φέρνει στους ανθρώπους. Λένε ότι βρέθηκε στα σύνορα αυτών με τον Πανοπέα και μαζί με αυτό ότι βρήκαν και πολύ χρυσό οι Πανοπείς, αλλά με ευχαρίστηση αυτοί (οι Χαιρωνείς) προτίμησαν το σκήπτρο αντί του χρυσού. Έχω την πεποίθηση ότι αυτό έφτασε στη Φωκίδα από την Ηλέκτρα, την κόρη του Αγαμέμνονα. Ναός δημόσιος για αυτό δεν υπάρχει, αλλά κάθε χρόνο ο ιερέας το κρατάει σε κάποιο οίκημα. Και θυσίες γίνονται κάθε μέρα και εκεί κοντά βρίσκεται τράπεζα προσφορών γεμάτη από κάθε είδους κρέατα και γλυκίσματα. Πάνω από την πόλη βρίσκεται γκρεμός που ονομάζεται Πετραχός. Πιστεύουν ότι εκεί εξαπατήθηκε ο Κρόνος και δέχτηκε από τη Ρέα αντί του Δία μία πέτρα, για αυτό και ένα μικρό άγαλμα του Δία βρίσκεται στην κορυφή. Εδώ στη Χαιρώνεια αποστάζουν με βρασμό μύρο από άνθη κρίνου και ρόδου και ναρκίσσου και ίρης. Αυτά τα χρησιμοποιούν οι άνθρωποι ως ιαματικά στους πόνους. Το μύρο που γίνεται από ρόδα, αν το αλείψεις σε αγάλματα κατασκευασμένα από ξύλο, τα σώζει από το σάπισμα. Η ίρις φυτρώνει μέσα στα έλη, στο μέγεθος είναι ίση με τον κρίνο, δεν έχει όμως λευκό χρώμα και στο άρωμα υστερεί του κρίνου.

Γ) μάχες – πολιτικά γεγονότα

- 69. Αππιανός, Μιθριδάτειος 29** καὶ αὐτὸν αἰσίῳ ἀνέμῳ χρώμενον ὁ Βρέττιος οὐ καταλαβὼν Σκιάθον ἐξεῖλεν, ἢ τῆς λείας τοῖς βαρβάροις ταμιεῖον ἦν, καὶ δούλους τινὰς αὐτῶν ἐκρέμασε, καὶ ἐλευθέρων ἀπέτεμε τὰς χεῖρας. ἐπὶ τε Βοιωτίαν τραπεῖς, ἐτέρων οἱ χιλίων ἱππέων καὶ πεζῶν ἐκ Μακεδονίας ἐπελθόντων, ἀμφὶ Χαιρώνειαν Ἀρχελάῳ καὶ Ἀριστίωνι τρισὶν ἡμέραις συνεπλέκετο, ἴσου καὶ ἀγχωμάλου παρ' ὅλον τὸν ἀγῶνα τοῦ ἔργου γιγνομένου. Λακῶνων δὲ καὶ Ἀχαιῶν ἐς συμμαχίαν Ἀρχελάῳ καὶ Ἀριστίωνι προσιόντων, ὁ Βρύττιος ἅπασιν ὁμοῦ γενομένοις οὐχ ἡγούμενος ἀξιόμαχος ἔτι ἔσεσθαι ἀνεξεύγνυνεν ἐς τὸν Πειραιᾶ...
- Μτφρ.:** και έχοντας ως σύμμαχό του ο Βρέττιος τον ούριο άνεμο κυρίευσε τη Σκιάθο, όπου βρισκόταν το ταμείο της λείας των βαρβάρων και κάποιους δούλους τους κρέμασε ενώ των ελεύθερων έκοψε τα χέρια. Στη συνέχεια στράφηκε στη Βοιωτία, αφού πήρε μαζί του χίλιους ιππείς και πεζούς από τη Μακεδονία και κοντά στη Χαιρώνεια για τρεις ημέρες πολεμούσε με τον Αρχέλαο και τον Αριστίωνα, μάχη που αναδείχθηκε ισόπαλη και αμφίρροπη. Όταν προστέθηκαν στον Αρχέλαο και στον Αριστίωνα ως σύμμαχοι οι Λάκωνες και οι Αχαιοί, ο Βρέττιος θεωρώντας ότι δεν θα είναι αξιόμαχος αν πολεμήσει εναντίον όλων αυτών μαζί, μετακινήθηκε στον Πειραιά...
- 70. Αππιανός, Μιθριδάτειος 42- 45** Ἀντικαταστάντες δ' ἀλλήλοις, ὁ μὲν Ἀρχελαος ἐξέταπεν ἐς μάχην αἰὲ προκαλούμενος, ὁ δὲ Σύλλας ἐβράδυνε, τὰ χωρία καὶ τὸ

πλήθος τῶν ἐχθρῶν περισκοπούμενος. ἀναχωροῦντι δ' ἐς Χαλκίδα τῷ Ἀρχελάῳ παρακολουθῶν καιρὸν ἐπετήρει καὶ τόπον. ὡς δὲ αὐτὸν εἶδε περὶ Χαιρώνειαν ἐν ἀποκρημνοῖς στρατοπεδευόμενον, ἔνθα μὴ κρατοῦσιν ἀποχώρησις οὐδεμία ἦν, πεδῖον αὐτὸς εὐρὺ πλησίον καταλαβὼν εὐθύς ἐπῆγεν ὡς καὶ ἄκοντα βιασόμενος ἐς μάχην Ἀρχέλαον· ἐν ᾧ σφίσι μὲν ὕπτιον καὶ εὐπετεῖς ἐς δίωξιν καὶ ἀναχώρησιν ἦν πεδῖον, Ἀρχελάῳ δὲ κρημνοὶ περιέκειντο, οἳ τὸ ἔργον οὐκ εἶων ἐν οὐδενὶ κοινὸν ὅλου τοῦ στρατοῦ γενέσθαι, συστῆναι διὰ τὴν ἀνωμαλίαν οὐκ ἔχοντος· τραπεῖσί τε αὐτοῖς ἄπορος διὰ τῶν κρημνῶν ἐγίνετο ἡ φυγή. ὁ μὲν δὲ τοιοῦσδε λογισμοῖς τῇ δυσχωρίᾳ μάλιστα πιστεύων, ἐπῆει ὡς οὐδὲν ἐσομένου χρησίμου τοῦ πλήθους Ἀρχελάῳ· ὁ δ' οὐκ ἐγνώκει μὲν αὐτῷ τότε συμπλέκεσθαι, διὸ καὶ ἀμελῶς ἐστρατοπέδευσεν, ἐπιόντος δὲ ἤδη τῆς δυσχωρίας ὁψὲ καὶ μόγις ἦσθάνετο, καὶ προύπεμπέ τινας ἱππέας ἐς κώλυσιν αὐτοῦ. τραπέντων δ' ἐκείνων καὶ ἐς τοὺς κρημνοὺς καταρριφθέντων, ἐξήκοντα αὖθις ἔπεμψεν ἄρματα, εἰ δύναιτο μετὰ ῥύμης κόψαι καὶ διαρρηῆξαι τὴν φάλαγγα τῶν πολεμίων. διαστάντων δὲ τῶν Ῥωμαίων, τὰ μὲν ἄρματα ὑπὸ τῆς φορᾶς ἐς τοὺς ὀπίσω παρενεχθέντα τε καὶ δυσεπίστροφα ὄντα πρὸς τῶν ὑστάτων περιστάντων αὐτὰ καὶ ἐσακοντιζόντων διεφθείρετο· ὁ δ' Ἀρχέλαος δυνηθεὶς ἂν καὶ ὡς ἀπὸ τοῦ χάρακος εὐσταθῶς ἀπομάχεσθαι, τάχα οἱ καὶ τῶν κρημνῶν ἐς τοῦτο συλλαμβανόντων, ἐξῆγε σὺν ἐπείξει καὶ διέτασσε μετὰ σπουδῆς τοσόνδε πλήθος οὐ προεγνωκότων ἀνδρῶν, ἐν στενωτάτῳ μάλιστα γεγονῶς διὰ τὸν Σύλλαν ἤδη πλησιάζοντα. τοὺς δ' ἱππέας πρῶτους ἐπαγαγὼν μετὰ δρόμου πολλοῦ, διέτεμε τὴν φάλαγγα Ῥωμαίων ἐς δύο, καὶ εὐμαρῶς ἐκατέρους ἐκυκλοῦτο διὰ τὴν ὀλιγότητα. οἱ δ' ἀπεμάχοντο μὲν ἐγκρατῶς, ἐς πάντας ἐπιστρεφόμενοι, μάλιστα δ' ἐπόνουν οἱ περὶ Γάλβαν τε καὶ Ὀρτήσιον, καθ' οὓς αὐτὸς ὁ Ἀρχέλαος ἐτέτακτο, τῶν βαρβάρων ὡς ἐν ὄψει στρατηγοῦ σὺν προθυμίᾳ σφοδρᾷ ἐπικειμένων, μέχρι τοῦ Σύλλα μεταχωροῦντος ἐς αὐτοὺς σὺν ἱππεῦσι πολλοῖς, ὁ Ἀρχέλαος ἀπὸ τῶν σημείων στρατηγικῶν ὄντων καὶ τοῦ κονιορτοῦ πλείονος αἰρομένου τεκμηράμενος εἶναι Σύλλαν τὸν ἐπιόντα, λύσας τὴν κύκλωσιν ἐς τάξιν ἀνεχώρει. ὁ δὲ τῶν τε ἱππέων τὸ ἄριστον ἄγων, καὶ δύο νεαλεῖς σπείρας ἐν τῇ παρόδῳ προσλαβὼν, αἱ ἐτετάχατο ἐφεδρεύειν, οὕτω τὸν κύκλον τοῖς πολεμίοις ἐξελίξασιν, οὐδ' ἐς μέτωπον εὐσταθῶς διατεταγμένοις, ἐνέβαλε, καὶ θορυβήσας ἔκοψέ τε καὶ ἐς φυγὴν τραπέντας ἐδίωκεν. ἀρξαμένης δ' ἐνταῦθα τῆς νίκης, οὐδὲ Μουρήνας ἠλίνυεν ἐπὶ τοῦ λαιοῦ τεταγμένος, ἀλλ' ὄνειδίσας τοῖς ἀμφ' αὐτὸν καὶ γενναίως ἐμπεσὼν ἐδίωκε κάκεϊνος. τρεπομένων δ' ἤδη τῶν Ἀρχελάου κερῶν, οὐδ' οἱ μέσοι τὴν τάξιν ἐφύλασσον, ἀλλ' ἄθρόα πάντων ἐγίνετο φυγή. ἔνθα δὲ πάντα ὅσα εἶκασεν ὁ Σύλλας, ἐνέπιπτε τοῖς πολεμίοις· οὐ γὰρ ἔχοντες ἀναστροφὴν εὐρύχωρον οὐδὲ πεδῖον ἐς φυγὴν, ἐπὶ τοὺς κρημνοὺς ὑπὸ τῶν διωκόντων ἐωθοῦντο, καὶ αὐτῶν οἱ μὲν ἐξέπιπτον πρὸς αὐτόν, οἱ δ' εὐβουλότερον ἐς τὸ στρατόπεδον ἐφέροντο. Ἀρχέλαος δ' αὐτοὺς προλαβὼν, ἀπειρότατα δὴ τότε μάλιστα συμφορῶν πολεμικῶν, ἀπέκλειε, καὶ ἐπιστρέφειν ἐς τοὺς πολεμίους ἐκέλευεν. οἱ δ' ἀνέστρεφον μὲν ἐκ προθυμίας, οὔτε δὲ στρατηγῶν ἢ ἐπιστατῶν ἐς διάταξιν ἔτι σφίσι παρόντων, οὔτε τὰ σημεῖα ἕκαστοι τὰ ἑαυτῶν ἐπιγινώσκοντες ὡς ἐν ἀκόσμῳ τροπῇ διερριμμένοι, χωρίου τε καὶ ἐς φυγὴν καὶ ἐς μάχην ἀποροῦντες, στενωτάτου τότε μάλιστα αὐτοῖς διὰ τὴν δίωξιν γενομένου, ἐκτείνοντο μετ' ἀργίας, οἱ μὲν ὑπὸ τῶν πολεμίων, οὐδὲν ἀντιδρᾶσαι φθάνοντες, οἱ δὲ ὑπὸ σφῶν αὐτῶν ὡς ἐν πλήθει καὶ στενοχωρίᾳ θορυβούμενοι. πάλιν τε

κατέφυγον ἐπὶ τὰς πύλας, καὶ εἰλοῦντο περὶ αὐτὰς ἐπιμεμφόμενοι τοῖς ἀποκλείουσιν. Θεοὺς τε πατρίους αὐτοῖς καὶ τὴν ἄλλην οἰκειότητα σὺν ὄνειδει προύφερον, ὥς οὐχ ὑπὸ τῶν ἐχθρῶν μᾶλλον ἢ τῶνδε ὑπερорώντων αὐτοὺς ἀναιρούμενοι, ἔστε μόνις αὐτοῖς ὁ Ἀρχέλαος, ὃς τῆς χρείας, ἀνέωγνυ τὰς πύλας καὶ ὑπεδέχετο μετ' ἀταξίας ἐστρέχοντας. οἱ δὲ Ῥωμαῖοι ταῦτα συνιδόντες, καὶ παρακαλέσαντες τότε μάλιστα ἀλλήλους, δρόμῳ τοῖς φεύγουσι συνεσέπιπτον ἐς τὸ στρατόπεδον, καὶ τὴν νίκην ἐς τέλος ἐξειργάσαντο.

Ἀρχέλαος δὲ καὶ ὅσοι ἄλλοι κατὰ μέρος ἐξέφυγον, ἐς Χαλκίδα συνελέγοντο, οὐ πολὺ πλείους μυρίων ἐκ δώδεκα μυριάδων γενόμενοι. Ῥωμαίων δὲ ἔδοξαν μὲν ἀποθανεῖν πεντεκαίδεκα ἄνδρες, δύο δ' αὐτῶν ἐπανῆλθον. τοῦτο μὲν δὴ Σύλλα καὶ Ἀρχελάῳ τῷ Μιθριδάτου στρατηγῷ τῆς περὶ Χαιρώνειαν μάχης τέλος ἦν, δι' εὐβουλίαν δὴ μάλιστα Σύλλα καὶ δι' ἀφροσύνην Ἀρχελάου τοιόνδε ἐκατέρῳ γενόμενον.

Μτφρ.: Αφού τοποθετήθηκαν ο ένας εναντίον του άλλου, ο Αρχέλαος παρατασσόταν για μάχη χρησιμοποιώντας προκλήσεις, ενώ ο Σύλλας καθυστερούσε ελέγχοντας τις περιοχές και το πλήθος των εχθρών. Όταν ο Αρχέλαος αναχώρησε για τη Χαλκίδα, ακολουθώντας τον από κοντά, έψαχνε την κατάλληλη ευκαιρία και τόπο. Όταν είδε ότι αυτός έχει στρατοπεδεύσει στη Χαιρώνεια σε απόκρημνο σημείο, από όπου αν δεν νικούσαν δεν θα μπορούσαν να διαφύγουν, ο ίδιος αφού κατέλαβε μια πλατιά πεδιάδα εκεί κοντά, με βιασύνη έσπρωξε σε μάχη τον Αρχέλαο παρά τη θέλησή του. ενώ λοιπόν αυτοί κατείχαν μια πεδιάδα βατή και κατάλληλη και για καταδίωξη και για υποχώρηση, τον Αρχέλαο περιόριζαν γκρεμοί, που δεν του άφηναν περιθώριο να χρησιμοποιήσει όλο το στράτευμά του μαζί, ούτε μπορούσε να το παρατάξει εξαιτίας της ανωμαλίας του εδάφους. Και αν έπρεπε να υποχωρήσουν, αδύνατη ήταν η φυγή εξαιτίας των γκρεμών. Αυτός λοιπόν με τέτοιες σκέψεις και έχοντας πίστη ότι οι στενωποί θα τον βοηθήσουν, επιτέθηκε γιατί κατά τη γνώμη του δεν θα μπορούσε το πλήθος των στρατιωτών του Αρχελάου να χρησιμοποιηθεί. Εκείνος πάλι δεν το κατάλαβε ότι θα συμπλακεί μαζί του και καθώς είχε ήδη προχωρήσει στην στενωπό στρατοπέδευσε χωρίς μέτρα ασφαλείας. Με δυσκολία και αργά το αντιλήφθηκε και έστειλε κάποιους ιππείς για να τον εμποδίσουν. Εκείνοι όμως τράπηκαν σε φυγή και ρίχτηκαν στους γκρεμούς. Αμέσως μετά έστειλε εξήντα άρματα, ώστε, αν μπορέσουν να αποκόψουν με δύναμη και να σπάσουν τη φάλαγγα των εχθρών. Επειδή αντιστάθηκαν οι Ρωμαίοι, τα άρματα εξαιτίας της φοράς προς τους πίσω κατευθύνθηκαν και καθώς ήταν δυσκίνητα προς αυτούς που στέκονταν γύρω τους προσπαθώντας να τα συγκρατήσουν και καθώς αυτοί διασκορπίζονταν, καταστρέφονταν. Ο Αρχέλαος που μπορούσε και από το χαράκωμα να πολεμά μένοντας σταθερός στη θέση του γρήγορα μάζεψε κοντά του τους άνδρες από τους γκρεμούς και τους έβγαλε με βιασύνη και διέτασε βιαστικά τόσο μεγάλο πλήθος ανδρών που δεν είχαν καταλάβει από πριν τι γίνεται, ώστε όταν βρέθηκε σε ένα στενότατο τόπο με τον Σύλλα ήδη να πλησιάζει, πρώτους έστειλε να επιτεθούν δρομαίως τους ιππείς και έκοψε τη φάλαγγα των Ρωμαίων στα δύο, και εύκολα περικύκλωσε το κάθε κομμάτι εξαιτίας των λίγων ανδρών που είχε το καθένα. Αυτοί αντιστέκονταν με σθένος και περισσότερο δυνατά αγωνίζονταν οι γύρω από τον Γάλβα και τον Ορτήσιο, απέναντι από τους οποίους είχε παραταχθεί ο

Αρχέλαος, ενώ οι βάρβαροι στη θέα του στρατηγού τους με μεγάλη προθυμία και δύναμη επιτίθονταν, μέχρι που ο Σύλλας προχώρησε προς αυτούς με πολλούς ιππείς. Ο Αρχέλαος από τα λάβαρα που ήταν στρατηγικά και την πολλή σκόνη που σηκώθηκε, κατάλαβε ότι ήταν ο Σύλλας αυτός που πλησίαζε, αφού έλυσε την περικύκλωση, αναχώρησε στην παράταξή του. ο Σύλλας από την άλλη οδηγώντας τους καλύτερους ιππείς του και δύο νέες σπείρες που είχε πάρει κατά την πορεία του και οι οποίες είχαν ταχθεί ως εφεδρείες, ενώ δεν είχαν ανοίξει ακόμη την περικύκλωση οι εχθροί και δεν είχαν παραταχθεί στις θέσεις τους κατά μέτωπο, επιτέθηκε και προκαλώντας τους αναστάτωση τους έσπασε και τρέποντάς τους σε φυγή άρχισε να τους καταδιώκει. Αυτή ήταν η αρχή της νίκης. Και ο Μουρήνας δεν έμεινε αργός παρατεταγμένος στα αριστερά, αλλά χλευάζοντας αυτούς που είχε απέναντί του, με γενναιότητα επιτέθηκε και τους καταδίωκε και εκείνος. Και επειδή ήδη τρέπονταν σε φυγή οι ακριανές παρατάξεις του Αρχελάου, ούτε οι μεσαίοι δεν κρατούσαν την παράταξη, αλλά όλοι μαζί τρέπονταν σε φυγή. Τότε όλα όσα είχε προβλέψει ο Σύλλας, όλα συνέβαιναν στους εχθρούς. Επειδή δεν είχαν αρκετό χώρο για να κάνουν αναστροφή ούτε πεδιάδα για να διαφύγουν, στους γκρεμούς από τους διώκτες τους εξωθούνταν και κάποιοι έπεφταν σε αυτούς, ενώ άλλοι με καλύτερη σκέψη οδηγούνταν στο στρατόπεδο. Ο Αρχέλαος αυτούς τους προλάβαινε, γιατί δεν είχαν πείρα των πολεμικών συμφορών, τους απέκλειε και τους πρόσταζε να γυρίζουν στους εχθρούς. Και αυτοί γύριζαν με προθυμία, χωρίς να έχουν πάρει θέση στην παράταξη ακόμη ούτε οι στρατηγοί ούτε οι επιστάτες, χωρίς να έχουν καταλάβει ότι κάποιοι από τους δικούς τους στράφηκαν σε άτακτη φυγή, και ευρισκόμενοι σε δυσκολία εξαιτίας της περιοχής (που έγινε στενόχωρη εξαιτίας της καταδίωξης) και να πολεμήσουν και να διαφύγουν, ήταν παραταγμένοι αδρανείς και άλλοι εξαιτίας των εχθρών δεν προλάβαιναν να αντιδράσουν, ενώ άλλοι συνωθούνταν μεταξύ τους εξαιτίας του πλήθους τους και του στενού τόπου. Έτσι και πάλι κατέφευγαν στις πύλες και στριμώχνονταν γύρω από αυτές κατηγορώντας αυτούς που δεν τους άφηναν να μπου. Και τους πάτριους θεούς τους και τις φιλικές τους σχέσεις επικαλούνταν σε βοήθεια καθώς δεν χάνονταν από τους εχθρούς αλλά από την αδιαφορία των δικών τους, μέχρι που ο Αρχέλαος, όταν η κατάσταση ήταν πια προχωρημένη, άνοιξε τις πύλες και τους άφησε να μπου μέσα καθώς έτρεχαν με αταξία. Οι Ρωμαίοι βλέποντας αυτά και παρακινώντας ο ένας τον άλλον τρέχοντας επιτίθονταν σε αυτούς που οπισθοχωρούσαν προς το στρατόπεδο και έτσι τέλος πέτυχαν τη νίκη. Ο Αρχέλαος και όσοι άλλοι από την ακολουθία του κατάφεραν να ξεφύγουν, συγκεντρώθηκαν στη Χαλκίδα στο σύνολό τους όχι περισσότεροι από δέκα χιλιάδες από τις αρχικές 120 χιλιάδες. Από τους Ρωμαίους φάνηκε ότι σκοτώθηκαν 15 άνδρες αλλά δύο από αυτούς εμφανίστηκαν αργότερα. Αυτό ήταν το τέλος της μάχης στη Χαιρώνεια μεταξύ του Σύλλα και του Αρχελάου, του στρατηγού του Μιθριδάτη, που έφερε στον καθένα αυτό το αποτέλεσμα, στον Σύλλα χάρη στις ορθές αποφάσεις του και στον Αρχέλαο εξαιτίας της αφροσύνης του.

71. Πλούταρχος, Κίμων 1- 2 Περιπόλτας ό μάντις έκ Θετταλίας εις Βοιωτίαν Όφέλταν τόν βασιλέα καί τούς ύπ' αὐτῷ λαούς καταγαγών γένος εὐδοκιμήσαν ἐπὶ πολλούς χρόνους κατέλιπεν, οὗ τὸ πλεῖστον ἐν Χαιρωνείᾳ κατώκησεν, ἦν πρώτην πόλιν

ἔσχον ἐξελάσαντες τοὺς βαρβάρους. οἱ μὲν οὖν πλεῖστοι τῶν ἀπὸ τοῦ γένους φύσει μάχιμοι καὶ ἀνδρώδεις γενόμενοι καταναλώθησαν ἐν ταῖς Μηδικαῖς ἐπιδρομαῖς καὶ τοῖς Γαλατικοῖς ἀγῶσιν ἀφειδήσαντες ἑαυτῶν· λείπεται δὲ παῖς ὀρφανὸς γονέων, ὄνομα Δάμων, παρωνύμιον δὲ Περιπόλτας, πολὺ δὴ τι καὶ σώματος κάλλει καὶ ψυχῆς φρονήματι τοὺς καθ' αὐτὸν ὑπεραίρων νέους, ἄλλως δ' ἀπαίδευτος καὶ σκληρὸς τὸ ἦθος. τούτου Ῥωμαῖος ἡγεμὼν σπέρας τινὸς ἐν Χαιρωνεῖα διαχειμαζούσης ἐρασθεὶς ἄρτι τὴν παιδικὴν ἡλικίαν παρηλλαχότος, ὡς οὐκ ἔπειθε πειρῶν καὶ διδούς, δῆλος ἦν οὐκ ἀφεξόμενος βίας, ἅτε δὴ καὶ τῆς πατρίδος ἡμῶν τότε λυπρὰ πραπτούσης καὶ διὰ μικρότητα καὶ πενίαν παρορωμένης. τοῦτο δὲ δεδιὼς ὁ Δάμων, καὶ τὴν πεῖραν αὐτὴν δι' ὀργῆς πεποιημένος, ἐπεβούλευε τῷ ἀνδρὶ καὶ συνίστη τῶν ἡλικιωτῶν τινὰς ἐπ' αὐτόν, οὐ πολλοὺς ἔνεκα τοῦ λαθεῖν, ἀλλ' οἱ σύμπαντες ἐκκαίδεκα γενόμενοι χρίονται μὲν αἰθάλῳ τὰ πρόσωπα νυκτός, ἐμπιόντες δὲ ἄκρατον ἅμ' ἡμέρᾳ προσπίπτουσι τῷ Ῥωμαίῳ κατ' ἀγορὰν θύοντι, καὶ καταβαλόντες αὐτόν τε καὶ τῶν περὶ αὐτόν οὐκ ὀλίγους ἐκ τῆς πόλεως μετέστησαν. γενομένης δὲ ταραχῆς ἡ τῶν Χαιρωνέων βουλὴ συνελθοῦσα θάνατον αὐτῶν κατέγνω· καὶ τοῦτο ἦν ὑπὲρ τῆς πόλεως ἀπολόγημα πρὸς τοὺς Ῥωμαίους. ἐσπέρας δὲ τῶν ἀρχόντων, ὥσπερ ἔθος ἐστί, κοινῇ δειπνούντων οἱ περὶ τὸν Δάμωνα παρεισπεσόντες εἰς τὸ ἀρχεῖον ἀπέσφαξαν αὐτοὺς καὶ πάλιν ὥχοντο φεύγοντες ἐκ τῆς πόλεως. ἔτυχε δὲ περὶ τὰς ἡμέρας ἐκεῖνας Λεύκιος Λούκουλλος ἐπὶ τινὰ πρᾶξιν μετὰ δυνάμεως παρερχόμενος. ἐπιστήσας δὲ τὴν πορείαν καὶ τῶν γεγονότων προσφάτων ὄντων ἐξέτασιν ποιησάμενος εὔρε τὴν πόλιν οὐδενὸς αἰτίαν, ἀλλὰ μᾶλλον συνηδικημένην· καὶ τοὺς στρατιώτας ἀναλαβὼν ἀπήγαγε μεθ' ἑαυτοῦ. τὸν δὲ Δάμωνα ληστεῖαις καὶ καταδρομαῖς πορθοῦντα τὴν χώραν καὶ τῇ πόλει προσκείμενον ὑπηγάγοντο πρεσβείαις καὶ ψηφίσμασι φιλανθρώποις οἱ πολῖται, κατελθόντα δὲ γυμνασίᾳρχον κατέστησαν· εἴτ' ἄλειφόμενον ἐν τῷ πυριατηρίῳ διέφθειραν. ἐπὶ πολὺν δὲ χρόνον εἰδώλων τινῶν ἐν τῷ τόπῳ προφαινομένων καὶ στεναγμῶν ἐξακουομένων, ὡς οἱ πατέρες ἡμῶν λέγουσι, τὰς θύρας ἀνωκοδόμησαν τοῦ πυριατηρίου· καὶ μέχρι νῦν οἱ τῷ τόπῳ γειτνιῶντες οἶονταί τινὰς ὄψεις καὶ φωνὰς ταραχώδεις φέρεσθαι. τοὺς δ' ἀπὸ τοῦ γένους αὐτοῦ (διασώζονται γὰρ ἔνιοι, μάλιστα τῆς Φωκίδος περὶ Στεῖριν), αἰολίζοντες ἀσβολωμένους καλοῦσι διὰ τὸ τὸν Δάμωνα πρὸς τὸν φόνον ἀσβόλῳ χρισάμενον ἐξελθεῖν. ἐπεὶ δ' ἀστυγείτονες ὄντες Ὀρχομένιοι καὶ διάφοροι τοῖς Χαιρωνεῦσιν ἐμισθώσαντο Ῥωμαϊκὸν συκοφάντην, ὁ δ' ὥσπερ ἐνὸς ἀνθρώπου τὸ τῆς πόλεως ὄνομα κατενεγκὼν ἐδίωκε φόνου τῶν ὑπὸ τοῦ Δάμωνος ἀνηρημένων, ἡ δὲ κρίσις ἦν ἐπὶ τοῦ στρατηγοῦ τῆς Μακεδονίας (οὐπῶ γὰρ εἰς τὴν Ἑλλάδα Ῥωμαῖοι στρατηγοὺς διεπέμποντο), οἱ λέγοντες ὑπὲρ τῆς πόλεως ἐπεκαλοῦντο τὴν Λουκούλλου μαρτυρίαν, γράψαντος δὲ τοῦ στρατηγοῦ πρὸς Λούκουλλον ἐκεῖνος ἐμαρτύρησε τάληθῃ, καὶ τὴν δίκην οὕτως ἀπέφυγεν ἡ πόλις κινδυνεύουσα περὶ τῶν μεγίστων. ἐκεῖνοι μὲν οὖν οἱ τότε σωθέντες εἰκόνα τοῦ Λουκούλλου λιθίνην ἐν ἀγορᾷ παρὰ τὸν Διόνυσον ἀνέστησαν...

Μτφρ. : Ο μάντης Περιπόλτας που ἀπὸ τὴ Θεσσαλία στὴ Βοιωτία οδήγησε τὸν βασιλιά Οφέλτα καὶ τὸν λαὸ που εἶχε ὑπὸ τὴν ἐξουσίᾳ του, ἀφήσε στοὺς κατοπινούς μιὰ γενιά που εὐδοκίμησε γιὰ πολλὰ χρόνια, τὸ μεγαλύτερο μέρος τῆς ὁποίας κατοίκησε στὴ Χαιρώνεια, που ἦταν ἡ πρώτη πόλη που κυρίευσαν ἀφού ἐδίωξαν τοὺς βαρβάρους. Οἱ περισσότεροι ἀπὸ αὐτὸ τὸ γένος, ἐπειδὴ ἦταν ἀπὸ τὴ

φύση τους άνδρες πολεμιστές και γενναίοι, χάθηκαν στις μηδικές επιδρομές και στους γαλατικούς πολέμους χωρίς να λυπηθούν των εαυτό τους. Απέμεινε ένας νέος ορφανός από γονείς με το όνομα Δάμων και το παράνομα Περιπόλτας, ο οποίος στην ομορφιά του σώματος και στο φρόνημα της ψυχής κατά πολύ ξεχώριζε από τους γύρω του νέους, αλλά ήταν απαίδευτος και σκληρός στον χαρακτήρα. Αυτόν, που μόλις είχε περάσει την παιδική ηλικία, ένας Ρωμαίος, αρχηγός μιας σπείρας που διαχείμαζε στη Χαιρώνεια, τον ερωτεύτηκε και καθώς δεν τον έπειθε με τα λόγια και με τα δώρα, ήταν φανερό ότι θα μεταχειριζόταν βία, καθώς η πατρίδα μας τότε υπέφερε από συμφορές και εξαιτίας της αδυναμίας και της φτώχειας της την περιφρονούσαν. Αυτό επειδή φοβήθηκε ο Δάμων και επειδή ήταν οργισμένος από αυτή την προσπάθεια (του Ρωμαίου), κατέστρωσε σχέδια εναντίον του άνδρα και πήρε με το μέρος του κάποιους συνομηλίκους του, όχι πολλούς για να περάσουν απαρατήρητοι, αλλά έντεκα ήταν όλοι, και αφού τη νύχτα άλειψαν τα πρόσωπά τους με καπνιά και ήπιαν άκρατο οίνο, μόλις ξημέρωσε επιτίθενται στον Ρωμαίο που θυσίαζε στην αγορά και, αφού σκότωσαν αυτόν και πολλούς γύρω του, έφυγαν από την πόλη. Προκλήθηκε αναταραχή και η βουλή των Χαιρωνέων συνεδρίασε και τους καταδίκασε σε θάνατο. Αυτή ήταν η απολογία της πόλης προς τους Ρωμαίους. Το βράδυ στους άρχοντες, που όπως συνήθιζαν δειπνούσαν σε κοινό τραπέζι στο βουλευτήριο, επιτέθηκαν οι οπαδοί του Δάμωνα, τους έσφαξαν και έφυγαν πάλι από την πόλη. Έτυχε εκείνες τις ημέρες να περνά από την περιοχή με μία στρατιωτική δύναμη για κάποια επιχείρηση ο Λεύκιος Λεύκολλος. Σταμάτησε την πορεία του και αφού εξέτασε τα πρόσφατα γεγονότα αποφάνθηκε ότι η πόλη δεν έχει καμία ευθύνη αλλά μάλλον είναι και αυτή αδικημένη. Έτσι πήρε τους στρατιώτες του και αναχώρησε. Στον Δάμωνα που με ληστείες και επιδρομές λεηλατούσε την ύπαιθρο και απειλούσε την πόλη έστειλαν οι πολίτες πρεσβείες και φιλικά ψηφίσματα και, αφού επέστρεψε, τον έκαναν γυμνασάρχο. Αργότερα τον σκότωσαν ενώ αλειφόταν με λάδι στο πυριατήριο. Για πολύ καιρό φαντάσματα φανερώνονταν στον τόπο εκείνο και ακούγονταν στεναγμοί, όπως διηγούνται οι πατέρες μας, και έτσι έχτισαν τις πόρτες του πυριατηρίου. Και μέχρι σήμερα αυτοί που γειτονεύουν με ετούτον τον τόπο νομίζουν ότι βγαίνουν από μέσα φαντάσματα και φωνές γεμάτες ταραχή. Και τους απογόνους του γένους αυτού (γιατί σώζονται κάποιοι στο Στείρι της Φωκίδας) τους ονομάζουν στην αιολική διάλεκτο ασβολωμένους, επειδή ο Δάμων όρμησε για τον φόνο αλειμμένος με άσβολο, δηλαδή αλειμμένος με καπνιά. Όταν οι γειτονικοί Ορχομένιοι είχαν διαφορές με τους Χαιρωνείς, μίσθωσαν έναν Ρωμαίο συκοφάντη και αυτός, χρησιμοποιώντας το όνομα της πόλης σαν να ήταν άνθρωπος, την κατηγορήσε για τον φόνο αυτών που σκοτώθηκαν από τον Δάμωνα. Η δίκη γινόταν από τον στρατηγό της Μακεδονίας (γιατί οι Ρωμαίοι δεν έστελναν ακόμη στην Ελλάδα στρατηγούς τους) και αυτοί που υπερασπίστηκαν την πόλη επικαλούνταν τη μαρτυρία του Λεύκολλου. Και αφού έγραψε ο στρατηγός προς τον Λεύκολλο, εκείνος μαρτύρησε την αλήθεια και έτσι απέφυγε την καταδίκη η πόλη που διέτρεχε μέγιστο κίνδυνο. Εκείνοι τότε λοιπόν, επειδή σώθηκαν, ανδριάντα λίθινο του Λεύκολλου στην αγορά έστησαν κοντά στο άγαλμα του Διονύσου...

72. Πλούταρχος, Σύλλας, 16 ἐπεὶ δὲ ἀποκρουσθεὶς ἐκεῖθεν ὁ Ἀρχέλαος ὥρμησεν ἐπὶ τὴν Χαιρώνειαν, οἱ δὲ συστρατεύσαντες τῶν Χαιρωνέων ἐδέοντο τοῦ Σύλλα μὴ προσέσθαι τὴν πόλιν, ἐκπέμπει τῶν χιλιάρχων ἕνα Γαβίνιον μετὰ τάγματος ἐνὸς καὶ τοὺς Χαιρωνεῖς ἀφίησι, βουλευθέντας μὲν, οὐ μὴν δυνηθέντας φθῆναι τὸν Γαβίνιον. οὕτως ἦν ἀγαθὸς καὶ προθυμότερος εἰς τὸ σῶσαι τῶν σωθῆναι δεομένων. ὁ δὲ Ἰόβας οὐ Γαβινίον φησι πεμφθῆναι, ἀλλὰ Ἐρύκιον. ἡ μὲν οὖν πόλις ἡμῶν παρὰ τοσοῦτον ἐξέφυγε τὸν κίνδυνον.

Μτφρ.: ἐπειδὴ ἀποκρούστηκε ἀπὸ ἐκεῖ ὁ Αρχέλαος, ὀρμησε ἐναντίον τῆς Χαιρώνειας, ἐνῶ οἱ Χαιρωνεῖς ποὺ εἶχαν ἐκστρατεύσει μαζί με τὸν Σύλλα τὸν παρακαλοῦσαν νὰ μὴν ἀδιαφορήσῃ γιὰ τὴν πόλιν. Αὐτὸς στέλνει ἕνα τάγμα με ἀρχηγό τὸν Γαβίνιο, ἕνα χιλιάρχο, καὶ ἐπέτρεψε καὶ στοὺς Χαιρωνεῖς νὰ πάνε. Αὐτοί, ἀν καὶ τὸ ἤθελαν, δὲν μπόρεσαν νὰ προλάβουν τὸν Γαβίνιο, γιὰτὶ ἦταν τόσο καλὸς καὶ πρόθυμος νὰ σώσῃ αὐτοὺς ποὺ ζητοῦσαν νὰ σωθοῦν. Ὁ Ἰόβας λέει ὅτι δὲν στάλθηκε ὁ Γαβίνιος ἀλλὰ ὁ Ερύκιος. Ἐτσι λοιπὸν ἡ πόλις μας ξέφυγε ἀπὸ τόσο μεγάλο κίνδυνο.

73. Πλούταρχος, Σύλλας 17- 19 Ἐπειδὴ δὲ διέβη τὸν Ἄσσον ὁ Σύλλας, παρελθὼν ὑπὸ τὸ Ἡδύλιον τῷ Ἀρχελάῳ παρεστρατοπέδευσε, βεβλημένῳ χάρακα καρτερὸν ἐν μέσῳ τοῦ Ἀκοντίου καὶ τοῦ Ἡδυλίου πρὸς τοῖς λεγομένοις Ἀσσίοις. ὁ μὲντοι τόπος ἐν ᾧ κατεσκήνωσεν ἄχρι νῦν Ἀρχέλαος ἀπ' ἐκείνου καλεῖται. διαλιπὼν δὲ μίαν ἡμέραν ὁ Σύλλας Μουρήναν μὲν ἔχοντα τάγμα καὶ σπείρας δύο πρὸς τὸ τοῖς πολεμίοις ἐνοχλῆσαι παραταττομένοις ἀπέλιπεν, αὐτὸς δὲ παρὰ τὸν Κηφισὸν ἐσφαγιάζετο, καὶ τῶν ἱερῶν γενομένων ἐχώρει πρὸς τὴν Χαιρώνειαν, ἀναληψόμενός τε τὴν αὐτόθι στρατιὰν καὶ κατοψόμενος τὸ καλούμενον Θούριον ὑπὸ τῶν πολεμίων προκατελημμένον. ἔστι δὲ κορυφὴ τραχεῖα καὶ στροβιλῶδες ὄρος, ὃ καλοῦμεν Ὀρθόπαγον, ὑπὸ δὲ αὐτὸ τὸ ρεῦμα τοῦ Μωρίου καὶ Θουρίου νεὼς Ἀπόλλωνος. ὠνόμασται δὲ ὁ θεὸς ἀπὸ Θουροῦς, τῆς Χαίρωνος μητρός, ὃν οἰκιστὴν γεγονέναι τῆς Χαιρωνείας ἱστοροῦσιν. οἱ δὲ φασὶ τὴν Κάδμῳ δοθεῖσαν ὑπὸ τοῦ Πυθίου καθηγεμόνα βοῦν ἐκεῖ φανῆναι, καὶ τὸν τόπον ἀπ' αὐτῆς οὕτω προσαγορευθῆναι. θῶρ γὰρ οἱ Φοῖνικες τὴν βοῦν καλοῦσι. Προσιόντος δὲ τοῦ Σύλλα πρὸς τὴν Χαιρώνειαν ὁ τεταγμένος ἐν τῇ πόλει χιλιάρχος, ἐξωπλισμένους ἄγων τοὺς στρατιώτας, ἀπήντησε στέφανον δάφνης κομίζων. ὥς δὲ δεξιόμενος ἠσπάσατο τοὺς στρατιώτας καὶ παρώρμησε πρὸς τὸν κίνδυνον, ἐντυγχάνουσιν αὐτῷ δύο τῶν Χαιρωνέων ἄνδρες, Ὀμολοῖχος καὶ Ἀναξίδαμος, ὑφιστάμενοι τοὺς τὸ Θούριον κατασχόντας ἐκκόψειν, ὀλίγους στρατιώτας παρ' ἐκείνου λαβόντες· ἀτραπὸν γὰρ εἶναι τοῖς βαρβάροις ἄδηλον, ἀπὸ τοῦ καλουμένου Πετράχου παρὰ τὸ Μουσεῖον ἐπὶ τὸ Θούριον ὑπὲρ κεφαλῆς ἄγουσαν, ἣ πορευθέντες οὐ χαλεπῶς ἐπιπεσεῖσθαι καὶ καταλεύσειν ἄνωθεν αὐτοὺς ἢ συνώσειν εἰς τὸ πεδῖον. τοῦ δὲ Γαβινίου τοῖς ἀνδράσι μαρτυρήσαντος ἀνδρείαν καὶ πίστιν, ἐκέλευσεν ἐπιχειρεῖν ὁ Σύλλας· αὐτὸς δὲ συνέταττε τὴν φάλαγγα καὶ διένειμε τοὺς ἵπποτας ἐπὶ κέρως ἐκατέρου, τὸ δεξιὸν αὐτὸς ἔχων, τὸ δ' εὐώνυμον ἀποδοὺς Μουρήνα. Γάλβας δὲ καὶ Ὀρτήσιος οἱ πρεσβευταὶ σπείρας ἐπιτάκτους ἔχοντες ἔσχατοι παρενέβαλον ἐπὶ τῶν ἄκρων φύλακες πρὸς τὰς κυκλώσεις· ἐωρῶντο γὰρ οἱ πολέμιοι κατασκευάζοντες ἵππεῦσι πολλοῖς καὶ ψιλοῖς ποδώκεσιν εἰς ἐπιστροφὴν τὸ κέρας εὐκαμπὲς καὶ κοῦφον, ὥς μακρὰν ἀνάξοντες καὶ κυκλωσόμενοι τοὺς Ῥωμαίους. Ἐν δὲ τούτῳ τῶν Χαιρωνέων Ἐρίκιον ἄρχοντα παρὰ τοῦ Σύλλα λαβόντων καὶ

περιελθόντων ἀδήλως τὸ Θούριον, εἴτα ἐπιφανέντων, θόρυβος ἦν πολὺς καὶ φυγὴ τῶν βαρβάρων καὶ φόνος ὑπ' ἀλλήλων ὁ πλεῖστος. οὐ γὰρ ὑπέμειναν, ἀλλὰ κατὰ πρανοῦς φερόμενοι τοῖς τε δόρασι περιέπιπτον αὐτοὶ τοῖς ἑαυτῶν καὶ κατεκρήμνιζον ὠθοῦντες ἀλλήλους, ἄνωθεν ἐπικειμένων τῶν πολεμίων καὶ τὰ γυμνὰ παιόντων, ὥστε τρισχιλίους πεσεῖν περὶ τὸ Θούριον. τῶν δὲ φευγόντων τοὺς μὲν εἰς τάξιν ἤδη καθεστῶς ὁ Μουρήνας ἀπετέμνετο καὶ διέφθειρεν ὑπαντιάζων, οἱ δὲ ὡσάμενοι πρὸς τὸ φίλιον στρατόπεδον καὶ τῇ φάλαγγι φύρδην ἐμπεσόντες ἀνέπλησαν δέους καὶ ταραχῆς τὸ πλεῖστον μέρος, καὶ διατριβὴν τοῖς στρατηγοῖς ἐνεποίησαν οὐχ ἥκιστα βλάβασαν αὐτούς. ὁξέως γὰρ ὁ Σύλλας ταρασσομένοις ἐπαγαγὼν καὶ τὸ μέσον διάστημα τῷ τάχει συνελὼν ἀφείλετο τὴν τῶν δρεπανηφόρων ἐνέργειαν. ἔρρωται γὰρ μάλιστα μήκει δρόμου σφοδρότητα καὶ ρύμην τῇ διεξελάσει διδόντος, αἱ δὲ ἐκ βραχέος ἀφέσεις ἄπρακτοι καὶ ἀμβλεῖαι, καθάπερ βελῶν τάσιν οὐ λαβόντων. ὁ δὲ καὶ τότε τοῖς βαρβάροις ἀπήντα· καὶ τὰ πρῶτα τῶν ἁρμάτων ἀργῶς ἐξελαυνόμενα καὶ προσπίπτοντα νωθρῶς ἐκκρούσαντες οἱ Ῥωμαῖοι μετὰ κρότου καὶ γέλωτος ἄλλα ἤτουν, ὥσπερ εἰώθασιν ἐν ταῖς θεατρικαῖς ἵπποδρομίαις. τούντεϋθεν αἱ πεζαὶ δυνάμεις συνερράγησαν, τῶν μὲν βαρβάρων προβαλλομένων τὰς σαρίσας μακρὰς καὶ πειρωμένων τῷ συνασπισμῷ τὴν φάλαγγα διατηρεῖν ἐν τάξει, τῶν δὲ Ῥωμαίων τοὺς μὲν ὑσσοὺς αὐτοῦ καταβαλόντων, σπασαμένων δὲ τὰς μαχαίρας καὶ παρακρουομένων τὰς σαρίσας, ὡς τάχιστα προσμίξειαν αὐτοῖς δι' ὀργήν. προτεταγμένους γὰρ ἐώρων τῶν πολεμίων μυρίου καὶ πεντακισχιλίους θεράποντας, οὓς ἐκ τῶν πόλεων κηρύγμασιν ἐλευθεροῦντες οἱ βασιλέως στρατηγοὶ κατελόχιζον εἰς τοὺς ὀπλίτας. καὶ τις ἐκατοντάρχης λέγεται Ῥωμαῖος εἶπεῖν ὡς ἐν Κρονίοις μόνον εἰδεῖη τῆς παρρησίας δούλους μετέχοντας. τούτους μὲν οὖν διὰ βάθος καὶ πυκνότητα βραδέως ἐξωθουμένους ὑπὸ τῶν ὀπλιτῶν καὶ παρὰ φύσιν μένειν τολμῶντας αἱ τε βελοσφενδόναί καὶ οἱ γρόσφοι, χρωμένων ἀφειδῶς τῶν κατόπιν Ῥωμαίων, ἀπέστρεφον καὶ συνετάραττον.

Ἀρχελάου δὲ τὸ δεξιὸν κέρας εἰς κύκλωσιν ἀνάγοντος, Ὀρτήσιος ἐφῆκε τὰς σπείρας δρόμῳ προσφερομένας ὡς ἐμβαλῶν πλαγίως. ἐπιστρέψαντος δὲ ταχέως ἐκείνου τοὺς περὶ αὐτὸν ἵππεῖς δισχιλίους, ἐκθλιβόμενος ὑπὸ πλήθους προσσετέλλετο τοῖς ὀρεινοῖς, κατὰ μικρὸν ἀπορρήγνύμενος τῆς φάλαγγος καὶ περιλαμβανόμενος ὑπὸ τῶν πολεμίων. πυθόμενος δὲ ὁ Σύλλας ἀπὸ τοῦ δεξιοῦ μήπω συμπεπτωκότος εἰς μάχην ἐδίωκε βοηθῶν. Ἀρχελάος δὲ τῷ κονιορτῷ τῆς ἐλάσεως ὅπερ ἦν τεκμηράμενος, Ὀρτήσιον μὲν εἶα χαίρειν, αὐτὸς δὲ ἐπιστρέψας ὥρμησεν ὅθεν ὁ Σύλλας πρὸς τὸ δεξιόν, ὡς ἔρημον ἄρχοντος αἰρήσων. ἅμα δὲ καὶ Μουρήνα Ταξίλης ἐπῆγε τοὺς χαλκάσπιδας, ὥστε τῆς κραυγῆς διχόθεν φερομένης καὶ τῶν ὀρῶν ἀνταποδιδόντων τὴν περιήχησιν, ἐπιστήσαντα τὸν Σύλλαν διαπορεῖν ὅποτερῳσε χρὴ προσγενέσθαι. δόξαν δὲ τὴν ἑαυτοῦ τάξιν ἀναλαμβάνειν, Μουρήνα μὲν ἄρωγὸν ἔπεμψεν Ὀρτήσιον ἔχοντα τέσσαρας σπείρας, αὐτὸς δὲ τὴν πέμπτην ἔπεσθαι κελεύσας ἐπὶ τὸ δεξιὸν ἠπείγετο καὶ καθ' ἑαυτὸ μὲν ἀξιομάχως ἤδη τῷ Ἀρχελάῳ συνεστηκός, ἐκείνου δὲ ἐπιφανέντος παντάπασιν ἐξεβιάσαντο, καὶ κρατήσαντες ἐδίωκον πρὸς τε τὸν ποταμὸν καὶ τὸ Ἀκόντιον ὄρος προτροπάδην φεύγοντας. οὐ μὴν ὁ γε Σύλλας ἡμέλησε Μουρήνα κινδυνεύοντος, ἀλλὰ ὥρμησε τοῖς ἐκεῖ βοηθεῖν· ἰδὼν δὲ νικῶντας, τότε τῆς διώξεως μετεῖχε. πολλοὶ μὲν οὖν ἐν τῷ πεδίῳ τῶν βαρβάρων ἀνηροῦντο, πλεῖστοι δὲ τῷ χάρακι προσφερόμενοι

κατεκόπησαν, ὥστε μυρίους διαπεσεῖν εἰς Χαλκίδα μόνους ἀπὸ τοσούτων μυριάδων. ὁ δὲ Σύλλας λέγει τέσσαρας καὶ δέκα ἐπιζητῆσαι τῶν αὐτοῦ στρατιωτῶν, εἴτα καὶ τούτων δύο πρὸς τὴν ἐσπέραν παραγενέσθαι. διὸ καὶ τοῖς τροπαίοις ἐπέγραψεν Ἄρη καὶ Νίκη καὶ Ἀφροδίτην, ὡς οὐχ ἦττον εὐτυχία κατορθώσας ἢ δεινότητι καὶ δυνάμει τὸν πόλεμον. ἀλλὰ τοῦτο μὲν τὸ τρόπαιον ἔστηκε τῆς πεδιάδος μάχης ἣ πρῶτον ἐνέκλιναν οἱ περὶ Ἀρχέλαον παρὰ τὸ Μόλου ρεῖθρον, ἕτερον δὲ ἐστὶ τοῦ Θουρίου κατὰ κορυφὴν βεβηκὸς ἐπὶ τῇ κυκλώσει τῶν βαρβάρων, γράμμασιν Ἑλληνικοῖς ἐπισημαῖνον Ὁμολόχον καὶ Ἀναξίδαμον ἀριστεῖς. ταύτης τὰ ἐπινίκια τῆς μάχης ἦγεν ἐν Θήβαις...

Μιφρ.: ὅταν πέρασε τὸν Ἄσσο ὁ Σύλλας, προχώρησε κάτω ἀπὸ τὸ Ἡδύλιο καὶ στρατοπέδευσε κοντὰ στὸν Ἀρχέλαο, ποὺ εἶχε στήσει ἰσχυρά οχυρώματα στὸ μέσον μεταξύ τοῦ Ἀκοντίου καὶ τοῦ Ἡδυλίου, στὰ ονομαζόμενα Ἄσσια. Ὁ τόπος στὸν ὁποῖο κατασκήνωσε μέχρι τώρα ονομάζεται Ἀρχέλαος ἀπὸ ἐκεῖνον. Ἀφοῦ πέρασε μία ἡμέρα, ὁ Σύλλας τὸν Μουρήνα ποὺ εἶχε ἓνα τάγμα καὶ δύο σπεῖρες ἀφήσε πίσω γιὰ νὰ ενοχλεῖ τοὺς ἐχθροὺς ποὺ παρατάσσονταν, ἐνῶ ὁ ἴδιος ἔκανε θυσίες στὸν Κηφισό καὶ, ἀφοῦ φανερώθηκαν θετικὰ τὰ ἱερά, προχώρησε πρὸς τὴ Χαिरώνεια γιὰ νὰ ἀναλάβει τὴν ἐκεῖ στρατιά καὶ νὰ παρατηρεῖ τὸ λεγόμενο Θούριο ποὺ εἶχε καταληφθεῖ ἀπὸ τοὺς ἐχθροὺς. Αὐτὸ εἶναι μιὰ κορυφὴ τραχεῖα καὶ ὄρος κωνικό, τὸ ὁποῖο ονομάζουμε Ὀρθόπαγο. Κάτω ἀπὸ αὐτὸ κυλά τὸ ρυάκι τοῦ Μωρίου καὶ βρίσκεται ναὸς τοῦ Θουρίου Ἀπόλλωνα. Ἐχει ονομαστεῖ ἐτσι ὁ θεὸς ἀπὸ τὴ Θουρῶ, τὴ μητέρα τοῦ Χαίρωνα ποὺ ἱστοροῦν ὅτι υπῆρξε ὁ ἱδρυτὴς τῆς Χαिरώνειας. Ἄλλοι ἰσχυρίζονται ὅτι ἐκεῖ φανερώθηκε ἡ ἀγελάδα ποὺ δόθηκε ἀπὸ τὸν Πύθιο στὸν Κάδμο γιὰ νὰ τὸν καθοδηγήσει καὶ ὅτι ὁ τόπος ονομάστηκε ἐτσι ἀπὸ αὐτή. Γιατί οἱ Φοῖνικες ονομάζουν τὴν ἀγελάδα θῶρ. Καθὼς πλησίαζε ὁ Σύλλας στὴ Χαिरώνεια, ὁ διορισμένος χιλιάρχος στὴν πόλη μαζί με τοὺς ἐνοπλοὺς στρατιῶτες τοῦ τὸν συνάντησε προσφέροντάς τοις στεφάνι δάφνης. Αὐτὸς τὸ δέχτηκε, χαίρετῃσε τοὺς στρατιῶτες καὶ τοὺς ἐμψύχωσε πρὸς τὸν κίνδυνον. Τότε τὸν συνάντησαν καὶ δύο ἄντρες ἀπὸ τὴ Χαिरώνεια, ὁ Ὁμολώχος καὶ ὁ Ἀναξίδαμος, υποσχόμενοι ὅτι θὰ καταστρέψουν αὐτοὺς ποὺ κατεῖχαν τὸ Θούριο, ἀν πάρουν λίγους ἄντρες τοῦ. γιατί ὑπάρχει ἓνα μονοπάτι ἀγνωστο στους βαρβάρους, ποὺ ἀπὸ τὸν λεγόμενο Πετραχό, κοντὰ στὸ Μουσείο, οδηγεῖ πάνω ἀπὸ τὴν κορυφὴ τοῦ Θουρίου, τὸ ὁποῖο ἀν ἀκολουθήσουν, εὐκόλα θὰ ἐπιτεθοῦν καὶ θὰ τοὺς πετροβολήσουν ἀπὸ ψηλὰ ἢ θὰ τοὺς ἀπωθήσουν στὴν πεδιάδα. Ἀφοῦ ὁ Γαβίνιος τὸν βεβαίωσε γιὰ τὴν ἀνδρεία καὶ τὴν πίστη τῶν ἀνδρῶν, ὁ Σύλλας διέταξε νὰ ξεκινήσει ἡ ἐπιχείρηση. Ὁ ἴδιος συνέταττε τὴ φάλαγγα καὶ μοίραζε τοὺς ἱππεῖς σὲ κάθε κέρα, ἔχοντας αὐτὸς τὴ διοίκηση τοῦ δεξιοῦ, ἐνῶ τὸ ἀριστερὸ ἔδωσε στὸν Μουρήνα. Οἱ ἀντιστράτηγοι Γάλβας καὶ Ὀρτήσιος ἔχοντας τὶς σπεῖρες ποὺ παρατάχθηκαν στὸ τέλος, τελευταῖοι τοποθετήθηκαν στὰ ἄκρα γιὰ νὰ προσέχουν τὶς περικυκλώσεις. Γιατί φαίνονταν οἱ ἐχθροὶ ὅτι προετοιμαζαν με πολλοὺς ἱππεῖς καὶ γρήγορους ἐλαφρὰ οπλισμένους στρατιῶτες τὸ κέρα, ὥστε νὰ εἶναι εὐκίνητο καὶ ἐλαφρὺ σὲ περίπτωσι ἐπιστροφῆς, γιὰ νὰ ἀνοιχθοῦν μακριὰ καὶ νὰ κυκλώσουν τοὺς Ῥωμαίους. Ἐν τῷ μεταξύ οἱ Χαίρωνεῖς ποὺ πήραν ἀπὸ τὸν Σύλλα τὸν Εῤῥίκιο ὡς ἀρχοντα καὶ περικύκλωσαν κρυφὰ τὸ Θούριο, φανερώθηκαν καὶ ἐγένετο πολὺς θόρυβος καὶ τράπηκαν σὲ φυγὴ οἱ βάρβαροι καὶ οἱ περισσότεροι ἀλληλοσκοτώθηκαν. Γιατί δὲν ἀμύνθηκαν ἀλλὰ παίρνοντας τὴν κατηφόρα ἐπέφταν

πάνω στα δόρατά τους και κατακρημνίζονταν συνωθούμενοι , ενώ από πάνω επιτίθονταν οι εχθροί και τους χτυπούσαν στα γυμνά μέρη, με αποτέλεσμα τρεις χιλιάδες να σκοτωθούν γύρω από το Θούριο. Και ο Μουρήνας που είχε ήδη παραταχθεί σκότωνε άλλους από αυτούς που έφευγαν, καθώς τους συναντούσε και τους χτυπούσε, και άλλοι που ωθήθηκαν προς το φιλικό τους στρατόπεδο και ανακατεύτηκαν άτακτα με τη φάλαγγα, σκόρπισαν στο περισσότερο φόβο και ταραχή και καθυστέρησαν τους στρατηγούς, πράγμα που τους έβλαψε πολύ. Γιατί ο Σύλλας, καθώς ήταν πολύ ταραγμένοι, τους επιτέθηκε και τη μεταξύ τους απόσταση γρήγορα μειώνοντας, αφαίρεσε την αποτελεσματικότητα των δρεπανηφόρων. Γιατί αυτά τα άρματα είναι αποτελεσματικά κυρίως όταν κινούνται σε μακρύ δρόμο που τους δίνει σφοδρότητα και ορμή στην επίθεσή τους. Αντίθετα οι εκ του σύνεγγυς έφοδοι είναι άπρακτοι και αδύναμες, σαν τα βέλη που δεν έχουν ένταση. Αυτό λοιπόν συνέβη τότε στους βαρβάρους. Τα πρώτα άρματα αργά ξεκίνησαν και έπεφταν χωρίς δύναμη πάνω τους και με θόρυβο τα απέκρουαν οι Ρωμαίοι και στη συνέχεια με γέλια ζητούσαν και άλλα, όπως συνηθίζουν να κάνουν στις θεατρικές ιπποδρομίες. Στη συνέχεια οι δυνάμεις του πεζικού συνεπλάκησαν, από τη μία οι βάρβαροι προβάλλοντας τις μακριές σάρισες και προσπαθώντας να μείνουν ενωμένοι και να διατηρήσουν την τάξη στη φάλαγγα, από την άλλη οι Ρωμαίοι που έριξαν κάτω τα ακόντιά τους, τράβηξαν τα μαχαίρια τους και απέκρουσαν τις σάρισες, ώστε, από οργή, όσο το δυνατόν πιο γρήγορα να συγκρουστούν μαζί τους, γιατί έβλεπαν ότι μπροστά από τους εχθρούς είχαν παραταχθεί δεκαπέντε χιλιάδες υπηρέτες τους, τους οποίους οι στρατηγοί του βασιλιά διακήρυσσαν στις πόλεις ότι θα τους ελευθερώσουν και τους κατέταξαν στους λόχους των οπλιτών. Και λέγεται ότι κάποιος εκατόνταρχος Ρωμαίος είπε ότι στα Κρόνια μόνο μπορούσε να δει κάποιος τους δούλους να έχουν τόσο θάρρος. Αυτούς λοιπόν, που εξαιτίας του βάθους και της πυκνότητας απωθούσαν αργά οι οπλίτες, ώστε παρά τη φύση τους να τολμούν να επιμένουν, οι βελοςφενδόνες και τα ακόντια που έριχναν εναντίον τους άφθονα οι Ρωμαίοι τους έτρεψαν σε φυγή και τους προκάλεσαν πανικό. Επειδή ο Αρχέλαος άπλωνε το δεξιό κέρασ για περικύκλωση, ο Ορτήσιος έστειλε τις σπείρες τρέχοντας να επιτεθούν, ώστε ο ίδιος να τους χτυπήσει από τα πλάγια. Καθώς έστρεψε όμως ταχέως εκείνος τους δύο χιλιάδες ιππείς του, ο Ορτήσιος πιέστηκε από το πλήθος και σπρώχτηκε στα ορεινά και έτσι απομακρύνθηκε από τη φάλαγγα και περικυκλώθηκε από τους εχθρούς. Όταν το έμαθε ο Σύλλας από το δεξιό κέρασ και καθώς δεν είχε ακόμη ριχτεί στη μάχη, έτρεξε να βοηθήσει. Ο Αρχέλαος καταλαβαίνοντας από τη σκόνη της επίθεσης τι γινόταν, άφησε τον Ορτήσιο προς ανακούφισή του και όρμησε προς το δεξιό κέρασ, από όπου είχε φύγει ο Σύλλας, ώστε να το πιάσει χωρίς αρχηγό. Ταυτόχρονα ο Ταξίλης οδήγησε τους χαλκάσπιδες εναντίον του Μουρήνα, ώστε από τις κραυγές που έρχονταν από δύο πλευρές και που τις πολλαπλασίαζε η ηχώ των βουνών να σταθεί ο Σύλλας και να μην καταλαβαίνει προς τα πού πρέπει να πάει. Αποφάσισε τότε να γυρίσει στην παράταξή του και να στείλει βοηθό στον Μουρήνα τον Ορτήσιο με τέσσερις σπείρες, ενώ ο ίδιος την πέμπτη διέταξε να τον ακολουθήσει και έσπευσε στο δεξιό κέρασ το οποίο ήδη μόνο είχε συγκρουστεί αξιόμαχα με τον Αρχέλαο και όταν εκείνος τους επιτέθηκε τον απώθησαν εντελώς και επικρατώντας τους καταδίωκαν

προς τον ποταμό και το Ακόντιο όρος καθώς τρέπονταν σε φυγή. Ο Σύλλας βέβαια δεν αδιαφόρησε για τον Μουρήνα που κινδύνευε αλλά όρμησε να βοηθήσει εκεί. Όταν είδε πως νικούσαν, πήρε μέρος στην καταδίωξη. Πολλοί από τους βαρβάρους σκοτώθηκαν στην πεδιάδα, και άλλοι τόσοι φονεύτηκαν καταφεύγοντας στα χαρακώματα, ώστε μόνο δέκα χιλιάδες γλύτωσαν πηγαίνοντας στη Χαλκίδα από τις τόσες μυριάδες. Ο Σύλλας από την άλλη λέει ότι αναζητούσε δέκα τέσσερεις από τους στρατιώτες του και τελικά δύο από αυτούς παρουσιάστηκαν το βράδυ. Για αυτό και αφιέρωσε τα τρόπαια στον Άρη, στη Νίκη και στην Αφροδίτη, επειδή κέρδισε τον πόλεμο περισσότερο από την καλή τύχη παρά από την ικανότητα και τη δύναμη. Το ένα τρόπαιο το έστησε στην πεδιάδα της μάχης, εκεί όπου για πρώτη φορά υποχώρησαν οι στρατιώτες του Αρχέλαου κοντά στο ρείθρο του Μόλου, και το άλλο έχει στηθεί στην κορυφή του Θουρίου για την περικύκλωση των βαρβάρων, στο οποίο έχει προσθέσει επιγραφή με ελληνικά γράμματα για την αριστεία του Ομολώιχου και του Αναξιμάδου. Τα επινίκια αυτής της μάχης διεξήγε στη Θήβα ...

- 74. Φιλόστρατος, Βίοι φιλοσόφων, βιβλίο α΄, κβ** '... έν άπασι μέν τοῖς εἰρημένοις δεδῆλωται τῷ Διονυσίῳ, λογικοῖς τε καὶ νομικοῖς καὶ ἠθικοῖς ἀγῶσι, μάλιστα δὲ έν τῷ ἐπὶ Χαιρωνείᾳ θρήνῳ. διεξιὼν γάρ τὸν Δημοσθένην τὸν μετὰ Χαιρώνειαν προσάγοντα τῇ βουλῇ ἑαυτὸν ἐς τήνδε τὴν μονωδίαν τοῦ λόγου ἐτελεύτησεν· ὧ Χαιρώνεια πονηρὸν χωρίον'.

Μτφρ.: σε όλους τους λόγους του Διονυσίου (από τη Μίλητο) είναι φανεροί οι λογικοί και νομικοί και ηθικοί αγώνες του, και περισσότερο στον θρήνο για τη Χαιρώνεια. Όταν έκρινε τον λόγο του Δημοσθένη που παρουσιάστηκε στη Βουλή για να απολογηθεί ύστερα από τη μάχη της Χαιρώνειας, στον μονόλογο που προηγήθηκε πρόσθεσε την κατακλείδα «Χαιρώνεια, κακό χωριό».

- 75. Φιλόστρατος, Βίοι φιλοσόφων, βιβλίο α΄, κε'** οἱ Δημοσθένεις τρεῖς, ὁ μετὰ Χαιρώνειαν προσάγων ἑαυτὸν καὶ ὁ δοκῶν θανάτου ἑαυτῷ τιμᾶσθαι ἐπὶ τοῖς Ἀρπαλείοις καὶ ὁ ξυμβουλευὼν ἐπὶ τῶν τριήρων φεύγειν ἐπιόντος μέν Φιλίππου

Μτφρ.: οι τρεις υποστάσεις του Δημοσθένη, αυτή που μετά τη Χαιρώνεια παρουσιάστηκε στη βουλή για να απολογηθεί, αυτή που τιμωρήθηκε με θάνατο για τα χρήματα του Αρπάλου, αυτή που συμβούλευε να καταφύγουν στις τριήρεις όταν πλησίαζε ο Φίλιππος

Δ) προσωπικότητες

- 76. Σουΐδας** Ἐπαφρόδιτος, Χαιρωνεύς, γραμματικός. Ἀρχίου τοῦ Ἀλεξανδρέως γραμματικοῦ θρεπτός, παρ' ὧ παιδευθεὶς ὠνήθη ὑπὸ Μοδέστου, ἐπάρχου Αἰγύπτου, καὶ παιδεύσας τὸν υἱὸν αὐτοῦ Πετηλῖνον έν Ῥώμῃ διέπρεψεν ἐπὶ Νέρωνος καὶ μέχρι Νέρβα, καθ' ὃν χρόνον καὶ Πτολεμαῖος ὁ Ἡφαιστιώνος ἦν καὶ ἄλλοι συχνοὶ τῶν ὀνομαστῶν έν παιδείᾳ. ὠνούμενος δὲ ἀεὶ βιβλία ἐκτήσατο μυριάδας τρεῖς, καὶ τούτων σπουδαίων καὶ ἀνακεχωρηκότων. Τὸ δὲ σῶμα ἦν μέγας καὶ μέλας, ὡς ἐλεφαντώδης, ὥκει τε έν τοῖς καλουμένοις Φαινιανοκορίοις δύο οἰκίας αὐτόθι κτησάμενος. Ο' δὲ καὶ πέμπτον ἔτος ἄγων ἐτελεύτησε ὑδέρῳ περιπεσών. Συγγράμματα δὲ κατέλιπε ἱκανά.

Μτφρ.: ο Επαφρόδιτος ήταν γραμματικός από τη Χαιρώνεια. Ήταν δούλος του

Αρχία του Αλεξανδρέα, κοντά στον οποίο εκπαιδεύτηκε και αγοράστηκε από τον Μόδεστο, τον έπαρχο της Αιγύπτου και εκπαιδεύοντας τον γιο του, τον Πετηλίνο, στη Ρώμη, διέπρεψε από την εποχή του Νέρωνα μέχρι του Νέρβα, την ίδια εποχή που άκμαζαν και ο Πτολεμαίος του Ηφαιστίωνος και άλλοι πολλοί από τους ονομαστούς στον χώρο της παιδείας. Αγοράζοντας συνεχώς βιβλία απέκτησε 30.000 και αυτά σπουδαία και σπάνια. Στο σώμα ήταν μεγαλόσωμος και μελαμψός, σαν ελέφαντας. Κατοικούσε στην περιοχή που ονομαζόταν Φαινιανοκορίοι όπου κατείχε δύο οικίες. Στο 75^ο έτος της ζωής του πέθανε υποφέροντας από υδρωπικία. Άφησε αρκετά συγγράμματα

- 77. Σουΐδας** Λαμπρίας, Πλουτάρχου τοῦ Χαιρωνέως υἱός, ἔγραψε Πίνακα ὧν ὁ πατήρ αὐτοῦ ἔγραψε περὶ πάσης Ἑλληνικῆς καὶ Ῥωμαϊκῆς ἱστορίας.

Μτφρ.: Λαμπρίας, γιος του Πλουτάρχου από τη Χαιρώνεια. Συνέταξε Πίνακα με όσα ο πατέρας του έγραψε για την ελληνική και ρωμαϊκή ιστορία.

- 78. Σουΐδας** Πλούταρχος, Χαιρωνεύς τῆς Βοιωτίας, γεγονώς ἐπὶ τῶν Τραϊανοῦ τοῦ Καίσαρος χρόνων καὶ ἐπιπρόσθεν. Μεταδούς δὲ αὐτῷ Τραϊανὸς τῆς τῶν ὑπάτων ἀξίας προσέταξε μηδένα τῶν κατὰ τὴν Ἰλλυρίδα ἀρχόντων παρέξ τῆς αὐτοῦ γνώμης τι διαπράττεσθαι. ἔγραψε δὲ πολλά.

Μτφρ.: ο Πλούταρχος, Χαιρωνέας της Βοιωτίας έζησε στα χρόνια του Καίσαρα Τραϊανού και μετά. Δίνοντας σε αυτόν ο Τραϊανός το αξίωμα των υπάτων διέταξε να μην πράττει τίποτα κανείς από τους άρχοντες της Ιλλυρίδας, εκτός αν έχουν τη δική του συγκατάθεση. Έγραψε πολλά.

- 79. Σουΐδας** Σέξστος, Χαιρωνεύς, ἀδελφιδοῦς Πλουτάρχου, γεγονώς κατὰ Μάρκον Ἀντωνῖνον τὸν Καίσαρα, φιλόσοφος, μαθητῆς Ἡροδότου τοῦ Φιλαδελφαίου. ἦν δὲ τῆς Πυρρωνείου ἀγωγῆς καὶ τοσοῦτον πρὸς τιμῆς τῷ βασιλεῖ ἦν, ὥστε καὶ συνδικάζειν αὐτῷ. ἔγραψεν Ἠθικά. Ἐπισκεπτικὰ βιβλία ἰ'. ὅτι μετὰ θάνατον Κομοδοῦ ἐτόλμησέ τις Σέξστος τε εἶναι φῆσαι καὶ πρὸς ἀνάληψιν τοῦ τε πλούτου καὶ ἀξιώματος ὀρμῆσαι καὶ πολλά γε ὑπὸ πολλῶν ἀνακριθεὶς ἐκομψεύσατο, ὡς μέντοι καὶ τῶν Ἑλληνικῶν τι αὐτὸν ὁ Περτίναξ, ὧν ἐκεῖνος διεπεφύκει, ἀνήρετο, πλεῖστον ἐσφάλῃ, μηδὲ συνεῖναι τὸ λεγόμενον δυνηθεῖς. Οὕτω που τὸ μὲν εἶδος ἐκ φύσεως καὶ τᾶλλα ἐξ ἐπιτηδεύσεως αὐτῷ ἐώκει, τῆς δὲ δὴ παιδείας αὐτοῦ οὐ μετεσχέκει.

Μτφρ.: ο Σέξστος, Χαιρωνέας, ανιψιός του Πλουτάρχου, έζησε τα χρόνια του Καίσαρα Μάρκου Αντωνίνου. Φιλόσοφος, μαθητής του Ηροδότου του Φιλαδελφαίου. Ανήκε στην Πυρρώνειο παιδεία (σκεπτικιστική σχολή) και τόσο πολύ τον εκτιμούσε ο βασιλιάς, ώστε και δίκασε μαζί του. έγραψε Ηθικά. Επισκεπτικά βιβλία 10. Λέγεται ότι μετά τον θάνατο του Κομοδού ανέλαβε ο Σέξστος να πει τη γνώμη του για το ποιος πρέπει να είναι ο διάδοχος και να ενθαρρύνει για την ανάληψη και του πλούτου και του αξιώματος και ότι, αν και διαπληκτίστηκαν πολλοί μαζί του για πολλά, φέρθηκε με λεπτότητα. Λέγεται όμως ότι τον ρώτησε αυτόν ο Περτίναξ (διάδοχος του Κομοδού) για τα Ελληνικά πράγματα, με τα οποία εκείνος είχε στενή σχέση, πολύ λυπήθηκε, γιατί δεν μπόρεσε να καταλάβει αυτά που του έλεγε. Γιατί αυτός ισχυριζόταν ότι η μορφή προέρχεται εκ φύσεως, ενώ τα υπόλοιπα από την αφοσίωση σε μία επιδίωξη, αλλά εκείνος δε μετείχε στην παιδεία του.

80. Σουΐδας Φαβωρίνος Ἀρλεάτου τῆς ἐν Γαλλίᾳ πόλεως, ἀνὴρ πολυμαθὴς κατὰ πᾶσαν παιδείαν... γεγονώς ἐπὶ Τραϊανοῦ τοῦ Καίσαρος καὶ παρατείνας μέχρι τῶν Ἀδριανοῦ χρόνων τοῦ βασιλέως, ἀντεφιλοτιμεῖτο γοῦν καὶ ζῆλον εἶχε πρὸς Πλούταρχον τὸν Χαιρωνέα εἰς τὸ συντεταγμένον βιβλίων ἄπειρον. Γέγραπται γοῦν αὐτῷ φιλοσοφὰ τε καὶ ἱστορικά, ὧν πολὺς ἀριθμὸς....

Μτφρ.: ὁ Φαβωρίνος ἀπὸ τὴν Ἀρλεάτη, πόλιν τῆς Γαλλίας, ἀνδρὸς πολυμαθὴς σε κάθε γνώση ... ἐξῆσε τὴν εποχὴν τοῦ Καίσαρα Τραϊανοῦ καὶ ἐφτάσε μέχρι τοὺς χρόνους τοῦ βασιλεῖ Ἀδριανοῦ. Συναγωνιζόταν καὶ ζήλευε τὸν Πλούταρχο τὸν Χαιρωνέα ὡς πρὸς τὸ πλῆθος τῶν βιβλίων ποὺ εἶχε συντάξει. Ἐγραψε αὐτὸς φιλοσοφικά καὶ ἱστορικά βιβλία, τῶν ὁποίων ὁ ἀριθμὸς εἶναι μεγάλος...

Ε) πληροφορίες για αποσπάσματα του Πλουτάρχου

81. Σουΐδας Ἰόρτιος, ὄνομα κύριον · ὁ τοίνυν Ἰόρτιος οὐκ ἔχων ὅ,τι παρ' ἑαυτοῦ τερατεύσασθαι, σιγῆς γενομένης · ἐκεῖνο δὲ οὐκ ἐννοεῖτε, ὧ φίλοι συμπόται, ὡς στρογγύλη ἐστὶν ἡ τράπεζα καὶ ἄγαν περιφερής; ἐπὶ τοίνυν τῇ ἀκράτῳ κολακείᾳ ὡς τὸ εἰκὸς γέλως κατερράγη · ἐγγώνιος γὰρ ἦν καὶ οὐ στρογγύλη ἡ τοῦ Μαικήνα τράπεζα. Πλούταρχος.

Μτφρ.: ὁ Ἰόρτιος εἶναι κύριο ὄνομα. Ὁ Ἰόρτιος λοιπὸν μὴν ἔχοντας κάτι ἄλλο παράξενο καὶ υπερβολικὸ νὰ πει γιὰ τὸν εαυτὸ τοῦ καὶ ἐνῶ ὅλοι περίμεναν με ἡσυχίᾳ (εἶπε): ἐκεῖνο δὲν τὸ καταλαβαίνετε, ἄνδρες συμποσιαστές, ὅτι στρογγυλὴ εἶναι ἡ τράπεζα καὶ τέλεια κυκλική; Γέλιο ξέσπασε, ὅπως ἦταν φυσικὸ, ἐξαιτίας τῆς ἀκρατῆς κολακείας τοῦ, ἀφοῦ με γωνιὲς καὶ ὄχι στρογγυλὴ ἦταν ἡ τράπεζα τοῦ Μαικήνα. Τὸ γεγονὸς ἱστορεῖ ὁ Πλούταρχος

82. Σουΐδας Νάφθα · τριγενὲς τοῦτο · κοινῶς μὲν γὰρ ἡ νάφθα, εὐρηται δὲ καὶ οὐδετέρως τὸ νάφθα, παρὰ Πλουτάρχῳ δὲ καὶ ὁ νάφθος, ὅτι οἱ μὲν Ἕλληνες Μηδείας ἔλαιον ταύτην καλοῦσιν, οἱ δὲ Μῆδοι νάφθαν.

Μτφρ.: Νάφθα (εὐφλεκτὸ ἔλαιο) · οὐσιαστικὸ τριγενές· κοινῶς ἡ νάφθα, ἀλλὰ συναντάται καὶ οὐδέτερο, τὸ νάφθα, ἐνῶ στὸν Πλούταρχο βρίσκεται καὶ ὁ νάφθος, ἐπειδὴ οἱ Ἕλληνες ἔλαιο τῆς Μηδείας τὴν ὀνομάζουν, ἐνῶ οἱ Μῆδοι νάφθα.

83. Σουΐδας Σικχός · σκώπτῃς, ἥ ὁ ἀνόρεκτος καὶ ἀσθενής. Πλούταρχος, τὰ ῥωμαλεώτερα τῶν ζώων τοὺς στομάχους σκορπιούς καὶ ὄφεις ἐσθίοντα καταπέττει · οἱ δὲ σικχοὶ καὶ νοσῶδεις ἄρτον καὶ ὕδωρ προσφερόμενοι ναυτιῶσιν.

Μτφρ.: Σικχός: αὐτὸς ποὺ λέει ἀστεία ἢ ὁ ἀνόρεκτος καὶ ἀσθενής. Σὲ ἀπόσπασμά τοῦ ὁ Πλούταρχος ἀναφέρει ὅτι τὰ πιο δυνατὰ στὸ στομάχι ζῶα σκορπιούς καὶ φίδια τρώνε καὶ χωνεύουν, ἐνῶ οἱ ἀνόρεκτοι καὶ ἀρρωστοὶ νιώθουν ναυτία ἀκόμα καὶ ὅταν τρώνε ψωμί καὶ νερό.

84. Σουΐδας ... Σύλλας ὁ ὕπατος ἀπάρας ἐξ Ἐφέσου προσασχὼν τε ταῖς Ἀθήναις ἐνδιέτριψε τῇ πόλει χρόνον τινὸς καὶ τὴν Ἀπελλικῶντος τοῦ Τηΐου καταλαβὼν ἐνταῦθα βιβλιοθήκην ἀνείλετο · ἐν ἣ πλεῖστα τῶν Ἀριστοτέλους καὶ Θεοφράστου βιβλίων ἦν, οὕτω τότε τοῖς πολλοῖς, ἣ φησι Πλούταρχος, γνωριζόμενα, ἀλλ' ἐντεῦθεν ἐς τὴν τῶν ἀνθρώπων ἐκφοιτήσαντα γινώσιν...

Μτφρ.: ... ὁ Σύλλας ὁ ὕπατος, ὀδηγώντας στρατιωτικὴ δύναμη ἀπὸ τὴν Ἐφεσο ἀποβιβάστηκε στὴν Ἀθήνα καὶ ἐμείνε ἕνα διάστημα στὴν πόλιν καὶ ἐκεῖ κατέλαβε τὴ βιβλιοθήκην τοῦ Ἀπελλικῶντος ἀπὸ τὴν Τέω καὶ ἀρπάξε γιὰ τὸν εαυτὸ τοῦ · σε

αυτή πάρα πολλά από τα βιβλία του Αριστοτέλη και του Θεοφράστου βρίσκονταν, που δεν ήταν ακόμη τότε γνωστά στους πολλούς, όπως λέει ο Πλούταρχος, αλλά από εκεί διέδωσε τη γνώση τους στους ανθρώπους...

85. Σουΐδας ωβάξ · παρά Πλουτάρχῳ

Μτφρ.: ωβάξ, λέξη που απαντάται στον Πλούταρχο

Στ) χρονολόγηση με βάση τον Πλούταρχο

86. Σουΐδας Ἰάσων, Ἀργεῖος, ἱστορικός, νεώτερος Πλουτάρχου τοῦ Χαιρωνέως, γραμματικός, ἔγραψε περὶ Ἑλλάδος βιβλία δ' · ἔχει δὲ καὶ ἀρχαιολογίαν Ἑλλάδος καὶ ἀπὸ τῶν Μηδικῶν τὰ τε κατ' Ἀλέξανδρον ἕως τελευτῆς αὐτοῦ καὶ τὰ μέχρι τῆς Ἀθηναίων ἀλώσεως, τῆς γενομένης ὑπὸ Ἀντιπάτρου τοῦ πατρὸς Κασσάνδρου.

Μτφρ.: Ἰάσων, Ἀργεῖος, ἱστορικός, νεώτερος του Πλουτάρχου του Χαιρωνέως, γραμματικός, ἔγραψε 4 βιβλία για την Ελλάδα · περιλαμβάνει και μία αρχαιολογία της Ελλάδας και από τα Μηδικά και τα σχετικά με τον Αλέξανδρο μέχρι τον θάνατό του και τα σχετικά μέχρι την άλωση της Αθήνας που έγινε από τον Αντίπατρο, τον πατέρα του Κασσάνδρου.

Χριστιανικοί χρόνοι

Α) προσωπικότητες

87. Σουΐδας ἀνακεχωρηκότων· ὁ δὲ ἐκτίσατο βιβλίων μυριάδας τρεῖς καὶ τούτων σπουδαίων καὶ ἀνακεχωρηκότων · ἀντὶ τοῦ ἀποκρύφων. Λέγει δὲ περὶ τοῦ Ἐπαφροδίτου τοῦ Χαιρωνέως.

Μτφρ.: Στο λήμμα ἀνακεχωρηκότων, λέξη που χρησιμοποιείται αντί των ἀποκρύφων, ο συντάκτης φέρνει ένα παράδειγμα της χρήσης της: αυτός απέκτησε τριάντα χιλιάδες βιβλία και από αυτά πολλά σπουδαία και ἀπόκρυφα. Η φράση αναφέρεται στον Επαφρόδιτο τον Χαιρωνέα.

Β) Περιγραφή

88. Σουΐδας Ἄρνη· πόλις Βοιωτίας **μτφρ.:** Ἄρνη, πόλη της Βοιωτίας

89. Σουΐδας Χαιρώνεια· πόλις· καὶ Χαιρωνειάτης ὁ πολίτης· καὶ Χαιρωνεύς, (τοῦ) Χαιρωνέως

Μτφρ.: Χαιρώνεια, πόλη και Χαιρωνειάτης ο πολίτης της. Λέγεται και ο Χαιρωνεύς, του Χαιρωνέως